

KERKBEHEER

In deze uitgave o.a.:

- Actualiteiten uit het hoofdbestuur
- Nieuws uit de provinciale afdelingen van Drenthe en Utrecht
- De positie van de rechthebbende
- Start van de actie Kerkbalans 2014: 40 jaar succesvolle interkerkelijke samenwerking

VERENIGING VOOR

KERKRENTMEESTERLIJK

BEHEER IN DE PKN

van hoogevest architecten

restauratie
nieuwbouw
herbestemming
herinrichting
onderhoud
historisch onderzoek
bouwadvis

Bureau voor Architectuur en Restauratie
Bureau voor Consultancy
Bureau voor Architectuurhistorie Kariatiden

Westsingel 9, 3811 BA Amersfoort
033 4631705 bureau@vanhoogevest.nl
www.vanhoogevest.nl
www.bouwenophistorie.nl

De kracht in vellen offset.

Roto Smeets

Roto Smeets Grafiservices

Grafiservices

Een bedrijf dat vecht voor de successen van zijn klanten. Of het nu gaat om vellen offset, pre-media, nabewerking, pre-distributie of distributie... Superstrong, sharp, safe & fast.

T 030 - 282 28 22

T 040 - 250 50 00

www.rsgrafiservices.nl

Alles wat voor uw kerkgebouw/ renovatie nodig is:

- collectebussen, collectezakken + rekken
- liturgieborden, - doopvont
- avondmaalserviezen, linnen, tafels,
- kerkbanken, stoelen, kathedr, lezenaar, preekstoel, knielbanken.

Ook stofferen van kerkbanken.

MEUBELMAKERIJ

Louis Meijer

Correspondentie adres:

Nijhofflaan 134, 3906 ET Veenendaal

Showroom: Bobinestraat 1B, 3903 KE Veenendaal

Telefoon 0318-52 99 74, www.kerkinterieur.nl

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

Kerkgeluidstechniek op z'n best!

de techniek als hulpmiddel, ook in uw kerk

De kerkgeluidstechniek schrijdt voort ... met rasse schreden! Dialoog Church Sound is als specialist op kerkgeluidstechniek niet achtergebleven en heeft met meer dan 1800 kerken in Nederland een groot werkgebied. Met gebruikmaking van de nieuwste digitale techniek en zijn zowel grote galmrijke als kleinere kerken inmiddels voorzien van kerkgeluidsystem en die zorgen voor een uitstekende spraakverstaanbaarheid en dat tegen budgettaire verantwoorde aanschafprijzen.

Kennis is van
geen waarde ...

tenzij je deze in
praktijk brengt!

Dialoog Church Sound

Bolognalaan 6

5632 RL Eindhoven

www.cantorsound.nl

040 - 24 20 840

info@cantorsound.nl

Uw digitaal kerkelijk bureau: SKG Collect!

Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winsttoegmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

KerkDialoog

Mr. drs. J.C. (Cor) Schaap
Kerkcoach KerkDialoog

Ing. E. (Eppie) Klein
Kerkcoach KerkDialoog

KerkDialoog biedt zicht op *een vitale kerkelijke gemeente*

Veel kerkelijke gemeenten worden geconfronteerd met krimp. Deze ontwikkeling heeft een grote impact op de omvang van het pastoraat, het aantal kerkelijke wijken en de in gebruik zijnde kerkgebouwen. Ingrijpende beslissingen zijn vaak niet te vermijden.

Daarom bestaat KerkDialoog.

Onze kerkcoaches kunnen uw gemeente hierbij ondersteunen. Door middel van een transparante dialoog scheppen wij samen met u voorwaarden voor het zijn en blijven van een vitale gemeente.

KerkDialoog boekt succes!

Na onze start in september 2013 hebben wij al diverse contacten met kerken gelegd. De reacties zijn positief en de eerste projecten zijn inmiddels gestart.

KerkDialoog speelt in op veranderingen

Het is van groot belang dat ook uw gemeente (financieel) gezond is en blijft. Signaleert u zorgen op dit gebied? KerkDialoog kan veel voor u betekenen.

Wij houden het gesprek gaande en scheppen voorwaarden voor de vitaliteit van uw gemeente!

KerkDialoog is een project van:

Meer informatie? Kijk op www.kerkdialoog.nl of bel (033) 467 12 88

De VKB biedt in samenwerking met Marsh en Mercer een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen:

Marsh:

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- werkgeversaansprakelijkheid

Mercer:

- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- WGA-ERD verzekering
- zorgverzekering

Uw contactpersoon

Pieter Stoeltie | T: 020 - 54 17 539 | E: info.vkb@mmc.com

Uw contactpersoon

Tibaut Gaspers | T: 010 - 40 60 964 | E: info.vkb@mmc.com

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
W.G. Roseboom, Nieuwegein, secretaris en 2^e penningmeester
Ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, Leiden, penningmeester
mevr. E.J. Steensma-Dijk, Buitenpost, lid
M.G.R. Barendrecht, Maassluis, lid
Prof. ir. M.J.L. Tiernego, Breda, lid
Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid.

Ereleden

D.G. Bijl, Th.L. van Hazel en
drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma,
H.L. Roth en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
3311 KS Dordrecht
E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 24,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 22,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 20,- per abonnement.
Abonnementsprijs voor niet-leden € 27,- per abonnement.
Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW.
ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Oplage

7.000 ex.
© februari 2014

Foto omslag

Kerkgebouw van de hervormde gemeente Asperen

INHOUD

Kansen voor Kerken 2.0.	47
Actualiteiten uit het hoofdbestuur	48
Herinrichting kerkhof van Roordahuizum	50
Kalender voor kerkrentmeesters	50
Nieuws uit de provincies	51, 56
Een toekomst voor kerken	52
Professioneel hergebruik Noorderkerk Ede	53
Kerkbezoek slinkt verder	55
Voorlichtingsboekje "Ruimte"	55
H. Feenstra: kerkgebouw is secundair	58
Zonnepanelenactie voor menisten	58
De positie van rechthebbende	59
Kerkbalans: 40 Jaar succesvolle interkerkelijke samenwerking	60
Kerkbalans 4.0: De toekomst is open	62
Met Kerkbalans het jaar rond	63
Start Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving 2014	64
De financiën van de parochies in 2012	67
De inkomsten van de gemeenten in 2012	68
Veel vragen over participatie in 'events' in de praktijk	69
Orgel wordt losgemaakt van de kerkcultuur	71
Kerk Ferwoude weer in gebruik	71
Grote of St. Maartenskerk Epe trekt veel bezoekers	72
600 Uur monnikenweg in Tjamsweer	72
Vlaamse kerk bereidt zich voor op fusiegolf	72
Eerste PKN-pioniersplek nieuwe stijl komt in Almere	73
Agenda voor kerkrentmeesters	73
Nieuwe kerk Ede 75 jaar	73
De periodieke gift	74
Voorjaarsexcursie langs Friese kerken	74
Bosbegraafplaatsen in trek	74
Friesland kent 69 gebouwen subsidie toe	74
Duurzaam kerkbeheer: Rentmeesterschap moet je doen	75
Koninklijke onderscheiding	76
Nieuwe voorzitter Stichting Oude Groninger Kerken	76
De orgelbank	76
Onderscheidingen van de VKB	77

Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange

Kansen voor Kerken 2.0

De organisatie van de Protestantse Kerk in Nederland staat onder druk, landelijk zowel als plaatselijk. Dat is niet het gevolg van de een of andere recente gebeurtenis, maar een lang en sluipend proces. Mogelijk dat juist die geleidelijke gang van zaken bij velen geen groot urgentiebesef oplevert. Op enig moment zullen er ongetwijfeld echter kritische grenzen worden doorbroken. Daar moeten we tijdig op inspelen.

Secularisatie en voortdurende krimp zijn geen gemakkelijke boodschap. Op allerlei terreinen worden er binnen de kerk initiatieven ontplooid om een dam op te werpen. Pionieren is daar een voorbeeld van. Het vergt creativiteit en samenwerking om gezamenlijk over de ontwikkelingen door te denken. Ontwikkelingen zijn er op diverse terreinen, zoals ledentallen en betrokkenheid, financiële armslag, kerkgebouwen en beschikbare bestuurskracht en vrijwilligers om er enkele te noemen. Om vorm te geven aan de verdere doordenking organiseert de VKB in maart een serie masterclasses met uitgenodigde sleutelfiguren in kerk en samenleving.

Bij "Kansen voor Kerken 2.0", zal er zoiets geweest zijn als "Kansen voor Kerken 1.0". Alweer enkele jaren geleden is er een succesvolle bijeenkomst geweest met een brede samenstelling. Onderwerpen die toen aan de orde kwamen waren: 1) cijfers die de harde realiteit aangeven; 2) een droom waar we misschien met elkaar naar toe zouden willen; en 3) het model: hoe kunnen we die droom met elkaar verwezenlijken? Inleidingen en discussie leidden tot inzicht en herkenning. Overduidelijk is het dat het religieuze veld van karakter verandert. Dit werd bijvoorbeeld verwoord met de observatie dat de volkskerk voorbij was. Gesproken is over de zegen van een kleine kerk die relevant is voor de eigen omgeving.

Ten aanzien van het beheermodel kwam aan de orde dat verandering voortdurend aanwezig is. Een levendig bestuur met een actieve nieuwsgierigheid en het leren van nieuwe dingen zijn essentieel in een dergelijke omgeving.

Kansen voor Kerken 2.0 verlegt de aandacht meer naar het vermogen van kerkenraden en van colleges van kerkrentmeesters om veranderingsprocessen op een goede manier te begeleiden. Want verandering is inderdaad permanent aanwezig. Plaatselijk zijn de veranderingen heel divers. Een zoektocht naar één integrale oplossing past daar niet meer bij. Verandermanagement is geen doel op zich, maar is dienstbaar om organisatorische voorwaarden te scheppen voor vitale, eigentijdse en nabije geloofsgemeenschappen.

De thema's die aan de orde zullen komen, zijn onder meer: het spanningsveld tussen schaalvergroting en het behoud van de plaatselijke gemeenschap; diverse vormen van vitalisering; nieuwe organisatievormen en de flexibilisering van manieren van geloofsbeleving. Het gesprek tussen de deskundige aanwezigen en de voorbeelden vanuit de coöperatieve gedachte en plaatselijke inbedding van een bank en vanuit de onderwijswereld zullen zonder twijfel de nodige nieuwe inzichten en conclusies opleveren. De resultaten van deze masterclasses zijn van belang voor de plaatselijke gemeenten. Die zullen daarom in de vorm van een publicatie ter beschikking komen.

dekkerdrukwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukwerken.nl
u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

Tafel(s) - Stoelen - Kapstokken
voor uw kerkzaal of bijgebouw?

Kijk voor modellen
en prijzen:
www.kantinemeubilering.nl

Komt u bij ons kijken?
of komen wij naar U toe?
Tel. 0183-50 50 85

Actualiteiten uit het hoofdbestuur

Willem G. Roseboom

Op zaterdag 14 december jl. vergaderde het hoofdbestuur in "De Aker" te Putten. Bij de opening memoreert de voorzitter dat gezondheid van de heer Moerland zo is verbeterd en dat hij zijn activiteiten begin 2014 weer hoopt op te pakken. Verder wordt aandacht geschonken aan het overlijden van de vader van bureaumedewerkster mevrouw Jannie Zwep-Versteeg en wordt gememoreerd dat de heer Nico de Jong onlangs zijn 12½ jarig dienstjubileum bij de VKB vierde.

De heer Roth vermeldt de uitgave van het boek "Zorgen voor den kwaden dag", de geschiedenis van het pensioenfonds predikanten.

Gebouwen

"Meer dan Steen" was het jaarthema van 2013. Portefeuillehouder De Wit blikt terug, door middel van een overzicht van onderwerpen die in de commissies zijn behandeld. Hij constateert dat met tevredenheid kan worden teruggekeken op een zeer geslaagd congres d.d.9 april 2013. Met Prof. Dr. Pleij en Drs. De Jong als markante sprekers en de presentatie van het boek van Dr. Steensma als hoogtepunten. Andere aandachtspunten betroffen o.a. de rol van de Commissie Orgelzaken (COZ), met in het bijzonder de kerkordelijke verankering; het denkproces met twee expertmeetings rond de "Eurostichting" van de Protestantse Kerk om afgestoten Kerkgebouwen in op te nemen en ook besluitvorming over een vierde commissie in het werkgebied "gebouwen" op het terrein van roerend erfgoed, waarvoor uiteindelijk niet is gekozen.

Op de agenda stond verder een voorstel voor wijziging van de doorberekening van de kosten van het adviestraject van de COZ. In de regel zijn die € 250 voor een advies van een externe deskundige en € 400 voor de werkzaamheden van COZ en het VKB-bureau. Voorstel is deze laatste component te laten vervallen. Een goed orgeladvies is van groot belang en de vergadering besluit, na enige discussie, om voortaan alleen externe kosten van de COZ aan gemeenten door te belasten.

Er is wel aanleiding voor vervolgdiscussies, over de rol en het werkterrein van de COZ, alleen pijporgels of ook andere instrumenten in de eredienst, het terrein kerkmuziek als geheel?

Naar aanleiding van een brief van de afdeling Drenthe bespreekt de vergadering de kostenstructuur van het Liedboek online. De nieuwe tariefstructuur betekent een aanzienlijke lastenverzwaring voor gemeenten. Voor één kerk kan dat oplopen tot € 990 per jaar. Een fors bedrag dat door de BV Liedboek is vastgesteld. Verschillende

gemeenten, en ook de Afdeling Friesland van de VKB hebben al bezwaar aangetekend bij de kerk. De voorzitter zegt toe het onderwerp mee te nemen in de eerstvolgende ontmoeting met het bestuur van de Dienstenorganisatie.

Geld

Penningmeester, de heer Van Cuilenburg, deelt mee dat begroting voor 2014 een positief resultaat laat zien van € 43.000, bij ongewijzigd beleid, wat af zal nemen met ca. € 20.000 voor vernieuwend beleid, wanneer de vergadering in stemt met de voorstellen. De begroting wordt vastgesteld, inclusief de aanwending van middelen voor nieuw beleid.

De penningmeester tekent aan, dat bij een structureel positief resultaat, de VKB ondernemingsbelasting is. Anderzijds is versterking van het eigen vermogen gewenst, als basis voor continuïteit. Het positieve resultaat lijkt in tegenspraak met de voorgestelde verhoging van de contributie met ruim 2,5%. De penningmeester licht toe, dat hiermee een besluit van de Algemene Vergadering wordt uitgevoerd, namelijk een jaarlijkse verhoging ter grootte van de inflatie (in 2013 2,7 %). Nieuwe bedragen worden naar beneden afgerond. Het contributievoorstel wordt vastgesteld en zal aan de algemene vergadering op 12 april 2014 worden voorgelegd. De prijzen van producten en diensten van de Vereniging worden in 2014 niet verhoogd.

De vergadering gaat eveneens akkoord met het voorstel om van accountant te wisselen. Het nieuwe bureau is WITH Accountants uit Alphen a/d Rijn.

Mensen

De voorzitter van de Beleidsvoorbereidende commissie Mensen (BCM), de heer Barendrecht, kijkt terug op het jaar 2013. Veel onderwerpen vroegen de aandacht van de commissie, o.a. de mogelijkheden om jongeren te vinden voor functies in de kerk, waar in het voorjaar een discussie met Harmen van Wijnen, toenmalig manager JOP, is gewijd. De commissie geeft hoge prioriteit aan de vervulling van de vacatures in de VKB bestuur. Hiervoor is een Benoemings Advies Commissie ingesteld.

BCM leden zijn vertegenwoordigd in het Georganiseerd Overleg Predikanten en het Georganiseerd Overleg Medewerkers. Discussies in het GOP over de tegemoetkoming ziektekosten vroegen veel tijd en daarvoor is (onder tijdsdruk) een oplossing tot stand gebracht. Het congres in 2014 heeft als thema "Werken met Zin", Met een belangrijke inhoudelijke taak voor de BCM. Toerusting van vrijwilligers is van groot belang, nu deze steeds meer

taken van betaalde krachten krijgen overgedragen. Bestaande cursussen moeten bij kerkrentmeesters onder de aandacht worden gebracht en nieuwe worden ontwikkeld. In het GOP, tenslotte, is gevraagd om een onderzoek naar de effecten van een overgang van predikanten naar loondienst. Er zijn al predikanten in loondienst in de predikantenpool en op pioniersplekken, maar dat is beperkt. De VKB is niet a priori tegen een dergelijke studie.

Organisatie

Extern onderzoek naar bureaumatie
Vicevoorzitter De Raadt praat de vergadering bij over dit onderwerp. Het strategisch beleidsproces wordt steeds concreter. De daaruit afgeleide prioriteiten zijn benoemd en nu wordt gekeken hoe deze gerealiseerd kunnen worden en welke bureaumatie daar voor nodig is. Een extern bureau dat is uitgenodigd om hierover mee te denken heeft aangegeven dat ook goed gekeken moet worden naar de rolverdeling tussen bestuur, directie en bureau. De bevindingen van het externe bureau zijn besproken in het DB en conclusies kunnen nu worden verwerkt in een concreet jaarprogramma voor 2014.

Beleidsplan 2013-2017 van de VKB

Het beleidsplan, dat in de HB-vergadering van september uitvoerig is besproken, is aangevuld met beleidsprioriteiten en de opmerkingen vanuit het HB en wordt vastgesteld. Verder wordt besloten om voor de uitwerking van de prioriteiten een vast format te gebruiken. Het beleidsplan vormt kader voor het jaarplan, wat leidt tot een actieplan dat wordt opgenomen in de verenigingsagenda.

Modernisering communicatie, beleidsvoorstel vanuit de Beleidsvoorbereidende commissie Organisatie
Secretaris, tevens portefeuillehouder Organisatie, Willem Roseboom, leidt dit onderwerp in. Communicatie is een kernactiviteit van de VKB en speelt bij alle activiteiten een steeds grotere rol. Bovendien is er bijna geen terrein waarop veranderingen zo snel gaan als communicatie.

Dat geldt zowel voor middelen en mogelijkheden als voor de wensen en verwachtingen van de doelgroep, wat vervolgens weer nieuwe eisen stelt de VKB. De leden van de VKB lopen weliswaar niet voorop bij het gebruik van de nieuwe media, maar zijn stil aan ook vertrouwd geraakt met de vrijwel onbeperkte beschikbaarheid en toegankelijkheid van informatie. Het verwachtingspatroon ten opzichte van de VKB is dienovereenkomstig. De nieuwe generatie kerkrentmeesters en ook externe partijen stellen nog heel andere eisen. Hoewel hier sprake is van een continu proces, verdient dit de status van eerste beleidsprioriteit. Dingen vallen dan ook weer samen.

De werkgroep Kerkbeheer heeft een 1e rapportage aan het HB uitgebracht. Bestaande uit drie deelterreinen:

1. Kerkbeheer digitaal toegankelijk maken voor abonnees, die het blad in PDF-vorm op de VKB-site kunnen lezen. Na verloop van 6 maanden wordt de digitale versie voor iedereen toegankelijk. Onderzocht wordt of oudere jaargangen van Kerkbeheer als PDF online toegankelijk gemaakt kunnen worden,

mét een zoekfunctie op trefwoord. Dit voorstel wordt door de vergadering overgenomen.

2. Papierloos vergaderen: In het DB loopt een proef met vergaderen met behulp van tablets. Voordelen zijn, naast besparing van papier en bureau-uren, dat documenten direct beschikbaar zijn voor deelnemers aan de vergadering en dat wijzigingen in documenten ter plekke kunnen worden aangebracht en door iedereen worden gedeeld. Besloten wordt dit project uit te rollen naar HB na bewezen succes in het DB.
3. Verdergaande veranderingen in Kerkbeheer (vormgeving, frequentie, onderwerpen, bemensing, thema's etc): de werkgroep Kerkbeheer krijgt mandaat e.e.a. verder te onderzoeken, inclusief eventueel gebruik van nieuwe media.

Notitie business definitie VKB

Bert van Rijssen licht deze toe. De notitie is nog in ontwikkeling en flankerend aan het vastgestelde beleidsplan. De VKB is een organisatie in transitie. Het is van groot belang om goed in beeld te hebben of nieuwe activiteiten passen in de kern, het bestaansrecht van de organisatie. Na bespreking in het DB en in de beleidsvoorbereidende commissies zijn de uitkomsten onder meer:

- De VKB is een vereniging en geen bedrijf.
- De VKB is er voor de leden, de kerkrentmeesters in de PKN gemeenten.
- Andere doelgroepen kunnen worden gedefinieerd, primair andere taakgebieden van de PKN gemeenten.
- Nieuw te ontwikkelen betaalde activiteiten sluiten altijd aan bij de vraag van onze leden.
- Wanneer ook inkomsten van derden kunnen worden gegenereerd is dat meegenomen, maar het mag nooit een doel op zich worden.

VKB partner

VKB partners zijn leveranciers van goederen of diensten op het gebied van Kerkbeheer die "iets speciaals met de kerk hebben", zoals een bestendige relatie met bestuur of leden. Voorgesteld wordt om deze op een lijst te plaatsen en te publiceren, zodat leden een overzicht -per branche, en regio- hebben van leveranciers waar andere colleges goede ervaringen mee hebben. Een praktisch en bruikbaar overzicht voor leden die op zoek zijn naar een specifiek product of dienst. VKB partner wordt je op voordracht van gemeenten, afdelingen of hoofdbestuur, en als er klachten zijn kun je deze status verliezen. Partners betalen de VKB een vergoeding voor plaatsing op de lijst. Bij gebruik van meer mogelijkheden voor benadering van de leden, zoals adverteren, beursstands, het verzorgen van een workshop, vormen van centrale inkoop en/of voorkeursleverancier worden, dan wordt de kosten voor de aanbieder hoger.

De voorzitter meldt dat een informatieve bijeenkomst met een 15-tal beoogde partners heeft plaatsgehad. Dat leverde veel extra ideeën op, maar vooral een bevestiging van de belangstelling voor dit fenomeen bij leveranciers. De VKB doet ertoe!

Er wordt besloten tot het opzetten van een proefproject in het jaar 2014.

■ Herinrichting kerkhof van Roordahuizum

Vrijwilligers hebben de begraafplaats rond de Vincentiuskerk van Roordahuizum (Reduzum, Fr.) een grote opknappbeurt gegeven. Ringpad, hekwerk en het groen waren in zorgelijke staat en zijn nu volledig hersteld. De Gedeputeerde van de provincie Friesland, Johannes Kramer, sloot op 20 december 2013 het project tijdens een feestelijke bijeenkomst officieel af.

Het aanzien van de slordige omgeving van de Vincentiuskerk in de dorpskern Roordahuizum is al vele jaren een doorn in het oog van de bewoners. In 1973 drong de partij Plaatselijk Belang er bij de kerkbestuurders op aan om het ringpad te herstellen. Het gebeurde niet, maar in 1999 moest het toegangshek verhoogd worden. Het werd geheel hersteld voor f 4.400. In 2004 zijn de grafzerken nog opgeknapt en met zand recht gezet.

De teloorgang van het kerkhof moest worden gekeerd. Het college van kerkrentmeesters besloot in oktober 2006 de werkgroep 'Om 'e tsjerke' in te stellen. Toen de kosten geraamd werden op € 165.000, werd hulp ingeroepen van Landschapsbeheer Friesland. De plannen waren echter financieel onhaalbaar.

De kerkrentmeesters gaven de moed niet op. In 2012 werd een versoberd en goedkoper plan vastgesteld waardoor het project voor € 81.100 kon worden uitgevoerd. De Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen van Friesland stelde het projectplan op, waarna subsidieaanvragen werden verstuurd naar de Rabobank Heerenveen-Zuidoost Friesland en de provincie Friesland. De Rabobank stelde uit het Fonds Coöperatief Dividend € 5.000 beschikbaar; het verkrijgen van subsidie van de Provincie Friesland kostte wat meer hoofdbreken. Uiteindelijk kwam € 10.000 subsidie beschikbaar uit het

Kalender voor kerkrentmeesters

Voor de colleges van kerkrentmeesters is het van belang in de komende maanden o.m. aan de volgende zaken aandacht te besteden:

Februari:

- Mededelingen in het kerkblad over de voorlopige resultaten van de actie Kerkbalans 2014.
- Bespreken van deze resultaten in het college van kerkrentmeesters.
- Inventarisatie van de opmerkingen van de Kerkbalanslopers en deze, indien dit noodzakelijk mocht zijn (b.v. opmerkingen van pastorale aard), doorgeven aan de overige leden van de kerkenraad.
- Aanvraag voor subsidie BRIM indienen vanaf 1 februari tot en met 31 maart
- Betalen aandeel centrale kas.
- Betalen kwartaalnota aan pensioenfondsen.
- Rappelleren van gemeentelieden die hun toezegging van een bijdrage voor de betreffende termijn, indien die verstreken is, nog niet hebben betaald.

Maart:

- Bedanken van de gemeentelieden voor de toegezegde bijdrage voor Kerkbalans 2014 in de vorm van een publicatie in het kerkblad en daarbij een overzicht van de eerste meer definitieve resultaten van de actie Kerkbalans.
- Inzenden van de inlichtingenstaat van de actie Kerkbalans 2014 aan de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (postbus 176, 3300 AD Dordrecht).
- Activeren van de gemeente voor de Paascollecte en bestellen van enveloppen voor de Paascollecte bij de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer te Dordrecht.
- Bespreking van de cijfers van de voorlopige jaarrekening 2013 in het college van kerkrentmeesters.
- Betaling aandeel centrale kas.

provinciaal Meerjaren Programma Landelijk Gebied Friesland 2007-2013.

Doorslaggevend in de uitvoering was de inzet van een zestal vrijwilligers, allen boven de 60 jaar. Met elkaar hebben ze 470 uren aan het herstel gewerkt. De samenwerking met de bedrijven en leveranciers

verliep voorspoedig. Er zijn 137 grafmonumenten hersteld. Het grasveld is geëgaliseerd en ingezaaid. De haag en de hekken zijn verwijderd, de 88 palen zijn verzinkt, gecoat en in beton gezet. Het hekwerk is volgens het bestaande model gemaakt en geplaatst over een lengte van 160 meter.

Regiobijeenkomsten

Tenslotte doen vertegenwoordigers van de provinciale afdelingen enkele mededelingen over de gehouden bijeenkomsten in hun provincie. In "Kerkbeheer" volgen de verslagen hiervan.

De volgende vergadering van het hoofdbestuur zal worden gehouden op 22 februari 2014

De heer Roseboom is secretaris van het hoofdbestuur van de VKB.

Nieuws uit de provincies

Y. Postuma

De VKB-afdeling Drenthe hield op donderdag 14 november 2013 in Borger (Goede Herderkerk) en op dinsdag 19 november 2013 in Nijeveen (Gereformeerde kerk) haar regionale bijeenkomsten. De bijeenkomst in Borger werd bezocht door 36 personen, vertegenwoordigend 17 gemeenten, die in Nijeveen trok 28 personen, vertegenwoordigend 13 gemeenten. Voor beide bijeenkomsten was het mogelijk de plaatselijke kerken te bezichtigen,

In beide bijeenkomsten hield de heer Hoogendoorn een inleiding over het onderwerp "Stappenplan keuze kerkgebouw" en mevrouw Volders over "Financieel beheer in de gemeente". De voorzitter van de afdeling Drenthe, mevrouw Volders, opent beide bijeenkomsten. Vervolgens leest zij Psalm 84, waarna zij voorgaat in gebed. Daarna geeft mevrouw Volders het woord aan de heer Hoogendoorn, lid van het hoofdbestuur VKB als bouwkundige, voor zijn inleiding over het stappenplan bij de keuze van een kerkgebouw. Deze inleiding, met enkele aanvullingen, was ook gehouden op de jaarvergadering van de afdeling Groningen op 26 april 2012 in Haren. Een uitgebreid verslag hiervan is vermeld in "Kerkbeheer" van juli/augustus 2012.

Waarschuwingen

Nadrukkelijk werd nog gesteld dat men geen investeringseisen moet accepteren van niet-kerkelijke gebruikers, tenzij er een waterdicht contract is, met eventuele boeteclausules. Als het Programma van Wensen en Eisen eenmaal opgesteld en goedgekeurd is dan moet men er niets meer aan veranderen. Bij afstoten van kerkgebouwen, bij samenvoegingen van gemeenten, kan het emotioneel aantrekkelijker zijn om alle gebouwen af te stoten en nieuwbouw te plegen. Financieel is dit echter meestal niet het geval.

In de discussie na de inleiding werd vermeld dat de Stichting Oude Drentse Kerken, ondergebracht bij Het Drents Landschap, momenteel drie kerken in beheer heeft. Zij heeft wel aangegeven dat er, in principe, niet meer overnames gedaan zullen worden. De Stichting Behoud Herbestemming Religieus Erfgoed (BHRE) neemt wel kerken over, maar hiervoor wordt wel een bruidschat gevraagd. Er wordt nadrukkelijk geadviseerd om in ieder geval voorzichtig te zijn met het in zee gaan met zogenaamde adviseurs. Zij spiegelen de mogelijkheden tot afstoten van kerkgebouwen vaak veel mooier voor dan die zijn. Verder werd gesteld dat de subsidie voor monumentale kerken nu een veel sobere regeling kent dan in het verleden. Er is geen rijkssubsidie meer voor

.
Hoogeveen meldt dat men bezig is met het afstoten van kerkgebouwen, momenteel wordt de gemeente hierover gehoord. Het algemene advies is wel: wees transparant naar de gemeente toe en doe alles zeer zorgvuldig. Het afstoten van een gebouw levert vaak veel emoties op, dit kan er in resulteren dat gemeentelieden zich laten uitschrijven. Neem in ieder geval duidelijk afscheid van de oude kerk. Vanuit Smilde komt de vraag of je wel moet investeren in een kerkgebouw ondanks teruglopend ledenaantal, maar hoe moet je dan kerk zijn. Nijeveen vroeg hoelang zo'n afstotingsproces kan duren. Dit kan oplopen tot 6-8 jaar.

Rol en taak RCBB

Als tweede spreker hield mevrouw Volders, die tevens secretaris is van het RCBB (Regionaal College voor de Behandeling van Beheerszaken), een inleiding over de rol en de taak van het RCBB. Binnen de PKN zijn er negen RCBB's, waarbij Groningen en Drenthe er één vormen, met als steunpunt Rouveen. De 11 leden van het RCBB zijn allen vrijwilligers met specialismen op juridisch, financieel,

bestuurlijk en technisch vlak. De rol en taken van het RCBB staan omschreven in ordinantie 11, artikel 8, 9 en 10. Het toezicht op vermogensrechtelijke aangelegenheden heeft zowel op het kerkrentmeesterlijk als op diaconaal gebied plaats.

De taken van het college van kerkrentmeesters en de diaconie op dit gebied zijn beschreven in ordinantie 11, artikel 1 t/m 7. Het RCBB brengt jaarlijks verslag uit aan het Classicaal Regionaal Overlegorgaan; tevens wordt jaarlijks overleg gepleegd met de synode. Het RCBB heeft naast zijn controlerende en de daaruit voortvloeiende beslissende taak, ook een ondersteunende. Echter, de plaatselijke gemeente blijft primair zelf verantwoordelijk voor een verantwoord financieel beheer.

Bij de volgende zaken moet de plaatselijke gemeente zelf het initiatief nemen; het RCBB kan hierbij wel een adviserende rol spelen:

1. Ontwikkelen van visie en beleid (beleidsplan).

De basis is het door de kerkenraad opgestelde beleidsplan, hoe ziet men de toekomst?. Wat zal bij een krimpend aantal gemeentelieden de ontwikkeling zijn van de financiële positie, kan men nog wel op de huidige voet verder gaan? Zijn er mogelijkheden om te streven naar samenwerking of clustervorming, eventueel samenvoeging, bij voorbeeld. gezamenlijk een predikant beroepen? Misschien ondersteuning op bepaalde gebieden door een grotere gemeente.

2. Begrotingen en jaarrekeningen.

Kernpunt vanuit het bovenstaande is de vraag hoe de financiële situatie zich zal ontwikkelen. Om op de toekomstige mogelijkheden voorbereid te zijn is het van groot belang dat de gemeenten hun financiën in orde hebben. Dat betekent begrotingen en jaarrekeningen zijn tijdig opgesteld, besproken in een gemeentebijeen-

komst, gepubliceerd en goedgekeurd. Hierbij is het van groot belang dat men transparant is ten opzichte van de gemeente; deze moet duidelijk weten waar men aan toe is.

Beleidsplan

De controlerende taak van het RCBB betreft de begrotingen en de jaarrekeningen van zowel gemeente als diaconie, waarbij als extra informatiebron het beleidsplan moet worden toegevoegd. De genoemde stukken dienen vóór 15 december resp. vóór 15 juni tezamen met het controler rapport van onafhankelijke financiële deskundigen aan het RCBB gestuurd te worden. Te laat insturen kan problemen geven bij voorbeeld het beroepen van een predikant (geen solvabiliteitsverklaring) of voor ingrijpende restauraties. Omdat bij het niet tijdig insturen van de financiële stukken het RCBB, namens de Protestantse Kerk in Nederland, zijn toezicht houdende taak niet goed kan uitvoeren, zou dit tot gevolg kunnen hebben dat de plaatselijke gemeente zijn ANBI-status verliest en giften van gemeenteleden aan die kerk niet meer aftrekbaar zijn.

De conclusie van de inleiding van mevrouw Volders is: laten we met elkaar zorgen voor een transparant en verantwoord financieel beheer in onze gemeenten.

In de discussie hierna wordt vermeld dat vragen over begroting en jaarrekening altijd schriftelijk door het RCBB worden gesteld, het bericht gaat naar de scriba. Het RCBB reageert binnen zes weken; over de begroting worden meestal niet apart vragen gesteld, tenzij er fors te hoog is begroot. Voor zowel begroting als jaarrekening geldt dat deze eerst voorlopig wordt vastgesteld door de kerkenraad, daarna wordt de gemeente gehoord waarna de definitieve vaststelling volgt. De kerkenraad is voor zowel het kerkrentmeesterlijke als het diaconale deel verantwoordelijk, de scriba zorg ervoor dat zowel begroting als jaarrekening tijdig naar het RCBB gestuurd worden (in Drenthe is dit gevestigd in Rouveen).

ANBI-status

De Protestantse Kerk in Nederland

Een toekomst voor kerken

In het Tijdschrift van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) van begin januari jl. meldt de directeur van het RCE, drs. Cees van 't Veen, dat steeds meer kerken en kloosters in ons land op een nieuwe toekomst wachten. In 2013 hebben er bijna 150 via de RCE gebruik gemaakt van de mogelijkheid om subsidie voor een haalbaarheidsonderzoek aan te vragen.

Dit onderzoek brengt de mogelijkheid in beeld om een monument een nieuwe bestemming te geven en om tot een verantwoorde exploitatie te komen. Betrouwbare schattingen van de hoeveelheden leegkomende kerken en kloosters zijn er nog niet. Het is echter wel duidelijk dat het in stand houden van deze gebouwen, in religieus gebruik of met een andere functie, een grote opgave is waar wij allen voor staan.

In eerste instantie is dit een vraagstuk voor de kerk en kloosterorde zelf die de spirituele en emotionele pijn voelen van de achteruitgang in aantallen leden en geestelijken. Het is ook een publiek vraagstuk. Overheden hebben zich altijd ingezet om deze karakteristieke monumentale gebouwen te behouden. Daar is steeds het leeuwendeel van de restauratie- en onderhoudssubsidies naartoe gegaan. Honderden miljoenen.

Het is ook een vraagstuk van de lokale gemeenschap. Omwonenden hebben vaak een sterke persoonlijke band met kerkgebouwen vanuit hun eigen levensloop. Voor hen zijn deze bepalend voor de identiteit van hun leefomgeving. De mensen genieten ook van de schoonheid ervan. Daarom zijn zij nauw betrokken en komen zij snel op voor 'hun kerk'.

Vanuit deze drie invalshoeken staan wij voor dit maatschappelijke vraagstuk: kerk, staat en samenleving. De RCE organiseert ontmoetingen met alle betrokken partijen om het vraagstuk volledig in beeld te krijgen. We gaan met elkaar aan tafel om met respect voor ieders belang en ieders rol de toekomst voor de monumentale kerken en kloosters in ons land veilig te stellen. Want duidelijk mag zijn dat geen enkele partij afzonderlijk dit vraagstuk tot een toekomstbestendige oplossing kan brengen, aldus de heer Van 't Veen.

heeft voor de plaatselijke gemeenten collectief de ANBI-status verkregen onder voorwaarden dat aan de door de kerk gestelde financiële controles wordt voldaan. Plaatselijke gemeenten en diaconieën hebben rechtspersoonlijkheid, hebben momenteel geen KvK-inschrijving nodig. In de toekomst zullen ze een sub-nummer krijgen bij dat van de Protestantse Kerk in Nederland. Momenteel geldt dat periodieke giften, die volledig aftrekbaar zijn, via een notariële acte moeten lopen. Binnenkort zal men kunnen volstaan met een eigen verklaring.

Er werd aandacht gevraagd voor de vergoeding die de gemeente ontvangt voor de huur van de pastorie. De huurbijdrage van de predikant is voor het hele land hetzelfde en bedraagt 12 procent

van de daarvoor in aanmerking komende inkomsten. Gezien de grootte van de pastorie werd dit bedrag vaak als te laag beschouwd.

Als algemene vraag werd bezorgdheid geuit omtrent de kosten van het Digitale Liedboek, deze blijken veel hoger te zijn dan in eerste instantie was aangegeven. Voor details, etc. wordt gemeenten geadviseerd contact op te nemen met de VKB of het Dienstencentrum.

Tenslotte deelt de voorzitter mee dat op 31 maart 2014 in Beilen de voorjaarsvergadering van de afdeling Drenthe wordt gehouden. Om 22.00 uur sluit zij de bijeenkomsten met het gedicht: "Waar Twee of Drie" van Alfred Bronswijk.

De heer Postuma is secretaris van de afdeling Drenthe.

Professioneel hergebruik Noorderkerk Ede

R.M. Belder

In het najaar van 2013 had de redactie van 'Kerkbeheer' een gesprek met ing. L. Peereboom, eigenaar van ALVIS Vastgoed, en drs. G. van Soest, voorzitter van de Stichting Behoud Noorderkerk Ede over de herbesteding van de voormalige gereformeerde Noorderkerk van Ede. Het volgende was gebeurd. De kerkenraad van de gereformeerde Noorderkerk van Ede zag zich als gevolg van een dalend ledental genoodzaakt de Noorderkerk af te stoten. Begin 2011 werd in deze kerk de laatste kerkdienst gehouden en datzelfde jaar werd de kerk verkocht aan de heer Peereboom.

Onderzoek naar mogelijkheden

Onder voorzitterschap van drs. G. van Soest, werd in 2011 de Stichting Behoud Noorderkerk Ede opgericht, waarin o.m. ook drs. A. Welgraven, de toenmalige voorzitter van het Comité Jaar van het Religieus Erfgoed 2008, zitting heeft. Deze stichting ging met voortvarendheid aan de slag om te onderzoeken of de Noorderkerk exploitabel te maken is, met als doel: het behoud en hergebruik van dit cultuurhistorisch kerkgebouw voor deze wijk in Ede.

De heer Van Soest, die in 2011 in dit blad (zie vanaf pag.317) het doel en werkwijze van de Stichting Behoud Noorderkerk Ede uitlegde: "Dankzij een subsidie die onze stichting kreeg, waren we in de gelegenheid om BOEI (Organisatie tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van Industrieel erfgoed) te vragen onderzoek te doen naar de haalbaarheid van onze ideeën voor herbesteding van de Noorderkerk. Een herbesteding waarbij het monumentale gedeelte (de kerkzaal en het schitterende uit 1882 daterende Ypma orgel) in tact blijft,

Ing. L. Peereboom

terwijl de omliggende ruimten (bestaande zalen en de kosterswoning) permanent voor andere doeleinden worden gebruikt. De strekking van het rapport dat onze stichting van BOEI ontving, was dat exploitatie alleen mogelijk is indien er een combinatie tot stand komt van commercieel gebruik van de kerk en incidenteel gebruik van de kerk door organisaties, verenigingen, e.d. Onze stichting heeft vervolgens diep nagedacht over de door de heer Peereboom aangeboden mogelijkheid de kerk te kopen of te huren om vervolgens de kerk door onze stichting exploitabel te maken. Maar het bestuur van de stichting zag teveel onzekere factoren om de exploitatie zelf ter hand te nemen", aldus de heer Van Soest.

De heer Peereboom besloot toen de Noorderkerk zelf te laten renoveren en als ondernemerscentrum te gaan verhuren. In mei 2013 betrok de eerste huurder, Eskes Media, het gebouw. Op initiatief van Eskes Media werd de mogelijkheid onderzocht om de ruimte van de voormalige kerkzaal ook als concertzaal en expositieruimte te gebruiken. Vier maanden later werd een concertvleugel geplaatst. Daarmee is de voormalige Noorderkerk definitief veranderd in een concertzaal.

Met de komst van de concertvleugel, een Bösendorfer Imperial 290, is de kroon gezet op de onlangs opgerichte Edesche Concertzaal.

Waarom deze kerk gekocht?

De heer ing. L. Peereboom, die nu eigenaar van de Noorderkerk is, is projectontwikkelaar en was eigenaar van diverse bouwbedrijven. Deze bedrijven deed hij van de hand en hij had het plan zich daarna alleen bezig te houden met wat hij noemt "positief onroerend goed". Zijn plan is om in de regio Ede allerlei panden te kopen, die op dat moment geen functie meer hebben, maar waar men in de praktijk iets aan heeft en die toekomstwaarde hebben. Zo heeft hij o.m. een graansilo gekocht en deze verbouwd tot kantorencomplex. Deze gebouwen en locaties heeft hij allemaal verhuurd voor bedrijfskantoren en deze zijn daardoor weer functioneel. Toen de Noorderkerk in 2011 te koop kwam, was hij hierin erg geïnteresseerd.

Noorderkerk Ede

“Het gebouw heeft praktische afmetingen, waarmee je uit de voeten kunt. Bovendien ligt het op een geschikte locatie met voldoende grond er om heen”, aldus de heer Peereboom, die de kerk voor ruim € 500.000 kocht.

Invulling van de nevenfunctie

Toen duidelijk was dat het bestuur van de Stichting Behoud Noorderkerk Ede teveel onzekere factoren had gesignaleerd om de exploitatie van het gebouw zelf op zich te nemen, besloot de heer Peereboom de exploitatie zelf ter hand te nemen. Hij liet het gebouw renoveren en vervolgens werd de kerk als kantorencomplex ingericht. De huurder van het monumentale gedeelte van de kerk (de kerkzaal en het orgel) Eskes Media, neemt als professionele organisatie de exploitatie zelf in handen, waardoor de kerkzaal inmiddels omgevormd is tot de Edesche Concertzaal. De omliggende ruimtes worden aan diverse ondernemingen verhuurd. Maar het centrale punt, de kerkzaal, is beschikbaar voor eventuele kerkdiensten en sinds enkele maanden wordt deze veelvuldig als concertzaal gebruikt. Nando Eskes, de eerste huurder die een enorme liefhebber van muziek is, heeft zich hiervoor beijverd. De gemeente Ede vond dit ook een goed idee, temeer omdat de kerk over het Ypma orgel beschikt dat een grote historische waarde vertegenwoordigt. Sinds september 2013 staat er een vleugel van een bijzonder hoogwaardig

Drs. G. van Soest

merk, een Bösendorfer. Diverse pianisten zoals Jan Veen en Wibi Soerjadi, bespelen een dergelijke vleugel. Maandelijks zijn er concerten.

In mei 2013 was de herinrichting voor hergebruik geheel afgerond. Inmiddels worden de ruimten verhuurd aan o.a. een aannemer, een administratiekantoor, een beleggings- en vastgoedgroep. De heer Peereboom verwacht dat in de loop van 2014 alle ruimten bezet zullen zijn.

Reactie van omwonenden

Nadat alle werkzaamheden waren verricht, organiseerde de eigenaar een open dag. De belangstelling hiervoor was overweldigend. Ruim 500 personen bezochten de opnieuw ingerichte kerk. Van iedereen, ook de gemeenteleden die vroeger de

kerkdiensten bezochten, kreeg hij complimenten voor de wijze waarop hij kans zag dit kerkgebouw weer functioneel te maken.

Wanneer de gereformeerde kerk van Ede dat zou wensen, kunnen er nog kerkdiensten worden gehouden in de kerkzaal waarvan de banken voor stoelen hebben plaats gemaakt. Het podium kan als liturgisch centrum worden gebruikt. Alleen de kansel is weggehaald, maar hiervoor zou een lezenaar geplaatst kunnen worden. Ook kunnen er huwelijken in voltrokken worden, maar dan alleen op zaterdag. Er worden geen uitvaarten in de kerk gehouden, want de heer Peereboom vindt het niet passend wanneer de familie, die met emoties bewogen afscheid van de overledene neemt, zij daarbij gehinderd wordt door de zakelijke bedrijvigheid die zich in de naastgelegen kantoren afspeelt.

De heer Van Soest is de heer Peereboom dankbaar dat dankzij diens medewerking deze vorm van herbesteding van de Noorderkerk kon worden gerealiseerd. De Stichting Behoud Noorderkerk Ede is daardoor te slapen gelegd. Verder vindt de heer Van Soest het een groot voorrecht dat in de persoon van Nando Eskes een meelevend lid van een kerkelijke gemeente als huurder voor de voormalige Noorderkerk is gevonden, die de ideeën van de Stichting Behoud Noorderkerk Ede nu in praktijk brengt.

Adviezen

Aan kerkrentmeesters die in de toekomst te maken krijgen met afstoting of hergebruik van kerkgebouwen, heeft de heer Peereboom de boodschap dat het succes van het vinden van een goede herbesteding van de kerk sterk afhankelijk is van de lokale situatie. De Noorderkerk heeft een monumentale uitstraling, is gelegen dichtbij het centrum van Ede en heeft voldoende parkeermogelijkheden. Een kerk die in de jaren zestig in een nieuwbouwwijk gebouwd is, waarbij vaak de wijk sterk verouderd is, heeft naar zijn mening nauwelijks toekomst voor hergebruik.

Ook een grote monumentale kerk is een lastige opgave, want zo'n kerk kun je niet altijd operationeel

Interieur Noorderkerk

maken, zoals dat nu met de Noorderkerk is gebeurd. Omdat het een beschermd monument is, meestal een rijksmonument, heb je te maken met allerlei regelgeving, waardoor je als eigenaar zeer beperkt bent in je mogelijkheden. Maar wanneer voldaan wordt aan eisen als een gunstige ligging van het gebouw, een goede uitstraling en voldoende parkeermogelijkheden, dan ziet hij wel mogelijkheden voor functioneel hergebruik van dergelijke gebouwen.

De heer Van Soest adviseert kerkrentmeesters, die in de nabije toekomst met afstoting en herbestemming van kerkgebouwen worden geconfronteerd, het volgende:

- Richt een "Stichting Behoud van de .....kerk" met een bestuurs-samenstelling van personen uit de bouwwereld (aannemer en/of architect), het notariaat, de politiek en de kerkelijke gemeente.
- Ontwikkel met de nieuwe eigenaar een plan dat zowel voor de kerkelijke gemeente als voor de nieuwe eigenaar voordelen biedt (win-win situatie).
- Creëer daarbij de mogelijkheid dat het voormalige kerkgebouw op gezette tijden gebruikt kan blijven worden voor het doel waarvoor het destijds is gebouwd, namelijk het houden van erediensten.

■ Kerkbezoek slinkt verder

Het Reformatorisch Dagblad van 20 december 2013 meldt dat steeds minder mensen regelmatig naar de kerk, de moskee of een andere religieuze bijeenkomst gaan. In 2012 was dat 16 procent. Toch rekent nog ruim de helft van de volwassen Nederlandse bevolking zich tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering. Dat blijkt uit onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Van de volwassen Nederlandse bevolking gaf een krappe meerderheid van 54 procent in 2012 aan godsdienstig te zijn. In 1999 was dat nog 60 procent. Ruim een kwart (27

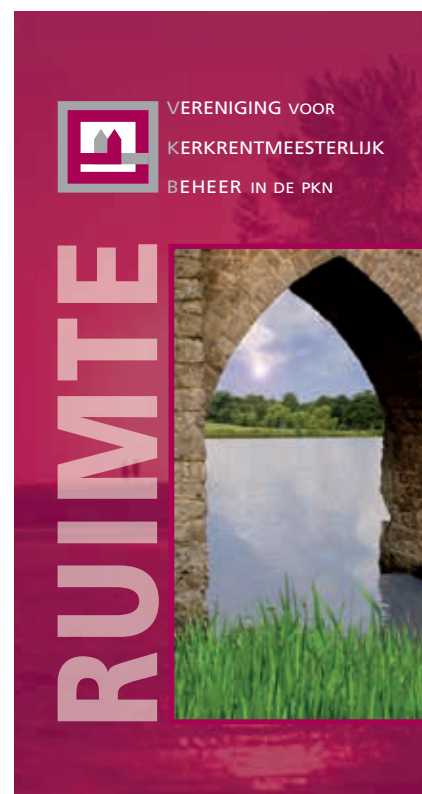
procent) is rooms-katholiek, 18 procent protestants, 4 procent islamitisch. Verder rekent 6 procent zich tot een andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering. In 2012 bezocht 16 procent van de volwassenen regelmatig – minstens één keer per maand – een kerk, moskee of andere religieuze bijeenkomst, meldt het CBS. In 1999 was dat nog een kwart.

Vooraf onder ouderen is het kerkbezoek afgenomen: bij 55- tot 65-jarigen liep het terug van 33 naar 16 procent, bij 65- tot 75-jarigen van 39 naar 22 procent. Onder de 18- tot 34-jarigen is de afname veel kleiner en gaat nog 12 procent regelmatig naar een religieuze dienst, iets minder dan bij de 35- tot 64-jarigen. Onder 18- tot 24-jarigen is het kerkbezoek nauwelijks minder dan onder 25- tot 34-jarigen.

De dalende trend in het kerkbezoek gaat niet op voor niet-westerse allochtonen. Van hen gaan drie op de tien minimaal één keer per maand naar een religieuze dienst. Dat zijn er nauwelijks minder dan vijftien jaar geleden. De groep die trouw diensten bezoekt, is naar verhouding tweemaal zo groot als bij autochtonen.

Het bezoek aan religieuze diensten verschilt sterk per gezindte. Gereformeerden zijn de trouwste kerkgangers: ongeveer 60 procent kerkt minstens één keer per maand. Van de islamieten bezoekt 39 procent regelmatig de moskee. Het aandeel regelmatige bezoekers is veel lager bij hervormden (25 procent) en rooms-katholieken (18 procent). In die beide groepen gaat zeker 65 procent zelden of nooit naar de kerk. Trouwe kerkgangers zijn ook het meest betrokken op elkaar.

■ Voorlichtingsboekje "Ruimte"

Leverbaar is het boekje "Ruimte" dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz.

Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten.

Tenslotte kan dit boekje op gemeenteeveningen gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente.

"Ruimte" is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, dat sinds eind maart jl. in full color is uitgevoerd, bedraagt € 1,00 exclusief verzendkosten en BTW. Bestellen kan via de webshop door in te loggen op de website www.kerkrentmeester.nl, per e-mail aan j.zwep@kerkrentmeester.nl of per telefoon 078-63 93 664.

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

W.G. Roseboom

Het bestuur van de afdeling Utrecht belegde in het najaar van 2013 drie regiobijeenkomsten, op 4 november (Amersfoort), 11 november (Kockengen) en 13 november (Houten), die totaal door bijna 90 kerkrentmeesters werden bezocht. Op deze avonden stonden begraafplaatsen en archieven centraal. Hierover werden inleidingen verzorgd door de heer A. van der Laan (bestuurslid van de Landelijke Organisatie Begraafplaatsen en oprichter van het Adviesbureau Begraafplaatsbeheer) en de heer H. Merkelbach van het Regionaal Historisch Centrum Zuidoost (RHC) Utrecht, die het beheer van het kerkelijk archief belichtte.

Onderstaande samenvatting betreft de bijeenkomst van Houten die werd geopend door afdelingsvoorzitter, de heer W.G. Roseboom, die de avond begon met een lezing uit Psalm 67 en vooringing in gebed.

Kerkhoven: een lust of een last?

Kennis en toewijding

Hierna geeft hij het woord aan de heer Van der Laan, die erop wijst dat het beheer van begraafplaatsen kennis en toewijding vergt. Voor kerkelijke gemeenten die verantwoordelijk zijn voor het beheer is het niet altijd eenvoudig deze taak

de aandacht te geven die zij verdient. Daarom vraagt hij aan de aanwezigen wie deze taak als een last beschouwt. Dat blijkt bij niemand het geval te zijn. Vervolgens stelt hij de vraag wie het beheer en exploitatie van het kerkhof als een lust ziet. Hierop reageert de kerkrentmeester van de hervormde gemeente Lage Vuursche met de opmerking zeer onder de indruk te zijn van het bezoek dat dagelijks aan het graf van Prins Friso wordt gebracht. Kort na de begrafenis waren dit 600 tot 800 mensen per dag en nu komen er dagelijks nog 200 á 300 mensen het graf van de prins bezoeken.

Op een verzorgde begraafplaats wordt met liefde gewerkt en is het goed toeven, zo stelt de heer Van der Laan. Een verzorgde begraafplaats heeft een enorme uitstraling en trekt veel bezoekers. Begraafplaatsen zijn in onze tijd niet langer buiten de woongemeenschap verdrongen, hetgeen vroeger wel het geval was. In de jaren negentig van de vorige eeuw drong in de samenleving het besef door dat begraafplaatsen onderdeel uitmaken van de leefgemeenschap.

Beheer en exploitatie

Om te bereiken dat de begraafplaats er goed verzorgd uitziet, is een verantwoord beheer een eerste vereiste. Terecht worden aan de kwaliteit van het beheer van de begraafplaats hoge eisen gesteld. Naast wetgeving (Arbowetgeving, veiligheids- en gezondheidsinspecties en milieuwetten), moet gedacht worden aan het aanzien van de begraafplaats, de mate van onderhoud van het groen en de stenen, goede informatieverstrekking, procedures van ruimen, enz. Maar naast goed en een verantwoord beheer moet er ook goed gekeken worden naar de exploitatie van de begraafplaats, want deze moet rendabel zijn.

A. van der Laan

Een begraafplaats moet gezien worden als een onderneming:

- met producten en diensten waar vraag naar is en
- waarvoor een bepaalde prijs wordt betaald.

Indien in sommige gevallen sprake is van concurrentie, dan zal de beheerder van de begraafplaats ook aandacht moeten besteden aan de wijze waarop de betrokken partijen worden benaderd.

Kerkelijke begraafplaatsen, met name de kleinere, zullen voornamelijk door vrijwilligers worden verzorgd. Juist dan is het belangrijk wanneer het college van kerkrentmeesters, dat de zorg voor deze begraafplaats heeft, aandacht heeft voor:

- de zorg voor de vrijwilligers, want van hen is men afhankelijk dat de werkzaamheden goed worden uitgevoerd;
- mogelijkheden om het aanbod uit te breiden, door tegemoet te komen aan de wensen van de nabestaanden ten aanzien van het graf;
- een goede en geactualiseerde administratie, een actueel beheersreglement en marktconforme tarieven; en
- crowdfunding en sponsoring.

Door hiermee rekening te houden bij het beheer en exploitatie van de begraafplaats, wordt alles aangepakt om het kerkhof weer tot leven

te brengen. Daardoor worden kerkhoven van een last, een lust, zo besluit de heer Van der Laan.

Bijzondere begraafplaatsen

Hierna worden er verschillende vragen gesteld, waaronder de vraag of een kerkelijke begraafplaats alleen gebruikt mag worden voor kerkleden. Een kerkelijke begraafplaats is een bijzondere begraafplaats, hetgeen betekent dat de kerkelijke gemeente kan bepalen dat daarop alleen leden van de kerkelijke gemeente begraven worden. Wanneer men daartoe besluit dan moet dit duidelijk in het reglement zijn opgenomen en niet, zoals eens gebeurd is, dat het begraven beperkt wordt tot die leden die alleen hun jaarlijkse vrijwillige bijdrage hebben betaald. Want dat is in strijd met de regelgeving.

Een andere vraag is welke tarieven er worden gehanteerd. Dat blijkt - een onderzoek van de VKB jaren geleden heeft dat uitgewezen - sterk regionaal gebonden. Belangrijk is dat het beleid is gericht op kostendekkend begraven. Om dit te bereiken moet de administratie op orde zijn, moet men zorgen dat er een actueel beheersreglement is en dat de tarieven marktconform zijn. In het Vademecum Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen van de VKB, zijn voorbeelden genoemd met welke criteria rekening moet worden gehouden. Ook is het zinvol om bij omliggende gemeenten naar de tarieven te informeren.

Beheer van het kerkelijk archief

Na de pauze geeft de heer Merkelbach een uiteenzetting over o.m. de opnemingsovereenkomst, de openbaarheid en de vernietiging en inventariseren van kerkelijke archieven.

Kerkelijk archief van belangrijke waarde

De heer Merkelbach, die archiefinspecteur is en verbonden is aan het RHC te Utrecht, deelt mee dat de archiefdienst archieven beheert van burgerlijke gemeenten. Dat gebeurt op basis van de strekking van de Archiefwet. Burgerlijke gemeenten en andere overheidsdiensten zijn

H. Berkelbach

verplicht om archief ouder dan 20 jaar naar een archiefbewaarplaats over te brengen. Naast overheidsarchieven worden ook particuliere archieven ondergebracht. Particuliere archieven zijn die van verenigingen, stichtingen, kerken, scholen of zelfs van families. Maar kerken zijn niet verplicht hun archief bij een overheidsdienst onder te brengen. Particuliere archieven kunnen op basis van een z.g. opnemingsovereenkomst bij de archiefdienst worden ondergebracht. Naast de 26 kerken, zowel protestants als rooms-katholiek, die hun archief bij de archiefdienst hebben afgestaan, kunnen ook verenigingen hun archief daar onderbrengen.

Het kerkelijk archief is van grote cultuurhistorische waarde. Hij wijst in dit verband ook op de handleiding voor inventarisatie van het archief van de kerkelijke gemeente die door de Protestantse Kerk in Nederland is uitgegeven. Bij het ordenen worden de concept-richtlijnen van de PKN toegepast.

Papieren archief

De heer Merkelbach wijst er op dat niet alles wat in het archief aanwezig is, bewaard moet blijven. Goede selectie en vernietiging zijn onderdeel van goed archiefbeheer. In de richtlijnen voor het kerkelijk archiefbeheer is een lijst opgenomen die heel goed bruikbaar is voor de selectie van kerkelijke archiefstukken. Bij de aanbidding van het archief worden bepaalde eisen gesteld, zoals een goede selectie van wat bewaard moet blijven en wat vernietigd kan worden. Ondanks het feit dat boekhoudkundige stukken

waaronder rekeningen na 7 jaar vernietigbaar zijn, is het wel belangrijk om b.v. gespecificeerde restauratienota's, waarop vermeld is welke materialen voor een bepaald werk gebruikt zijn, te bewaren.

Bij het inventariseren en het beschrijven van het archief moet er op gelet worden dat:

- losse stukken opgeborgen worden in zuurvrije omslagen;
- nietjes en paperclips worden verwijderd, want die veroorzaken roestvorming;
- eventuele tabkaarten worden aangebracht voor titels en omschrijvingen. Geadviseerd wordt hiervoor een potlood met een HB-hardheid te gebruiken, zodat later nog wijzigingen en correcties mogelijk zijn;
- van zuurvrije archiefdozen gebruik wordt gemaakt, die vaak bij de archiefdienst betrokken kunnen worden.

Openbaarheid en vertrouwelijkheid

De heer Merkelbach wijst erop dat archieven privacygevoelige informatie kunnen bevatten. In die gevallen wordt de openbaarheid beperkt. Bij overheidsarchieven kunnen beperkingen worden opgelegd op basis van de Archiefwet van maximaal 75 jaar en bij particuliere archieven worden de beperkingen vastgelegd in overleg met de eigenaar. Maar in beginsel zijn archieven openbaar. Bij kerkelijke gemeenten worden, wanneer zij besluiten hun archieven aan een archiefdienst over te dragen, dus afspraken gemaakt welk deel van het archief voor een bepaalde periode niet openbaar mag zijn. Verder wijst hij nog op de studiezaal waar bezoekers terecht kunnen en waar zij, wanneer zij zich kunnen legitimeren, bepaalde archiefstukken kunnen opvragen.

Digitaal

De heer Merkelbach merkt op dat het digitale archief nog in haar kinderschoenen staat, want het papieren archief is nog steeds leidend. Hij adviseert om belangrijke archiefstukken toch uit te printen voor het papieren archief. Als gevolg van de snelheid van de veranderingen in de automatisering veranderen software, hardware en appara- ▶

tuur, zodat er geen garantie is dat alles goed bewaard blijft. Documenten die op diskettes zijn opgeslagen, vergaan na verloop van tijd. Het beste is om het digitale archief op een externe harde schijf op te slaan.

Voorts wijst hij erop dat het belangrijk is binnen de kerkelijke gemeente goede afspraken te maken. Het college van kerkrentmeesters benoemt een kerkelijk archiefbeheerder die verantwoordelijk is voor het beheer van de kerkelijke papieren en documenten. Deze archiefbeheerder moet weten wat er gebeurt en wat er in de gemeente gaande is en steeds aandacht voor bepaalde archiefstukken vragen. Verder moet hij of zij er voor zorgen dat archieven tijdig worden overgedragen.

Tenslotte benadrukt de heer Merkelbach het belang om toch vooral de richtlijnen voor de inventarisatie van het kerkelijk archief van de Protestantse Kerk in Nederland te volgen.

Overige mededelingen

Nadat de voorzitter de beide inleiders bedankt heeft, vraagt hij nog aandacht voor:

- het jubileumboekje van de afdeling Utrecht dat voor € 10 verkrijgbaar is;
- het VKB-congres dat op 12 april 2014 in "De Reehorst" te Ede wordt gehouden;
- aanwezige en toekomstige vacatures in het afdelingsbestuur. Wanneer de leden deze regiobijeenkomsten waar allerlei praktische kerkrentmeesterlijke zaken aan de orde komen, belangrijk vinden dan is het nodig dat nieuw talent zich aandient om het stokje over te nemen;
- de mogelijkheid om regionaal een basiscursus voor kerkrentmeesters te verzorgen;
- het feit om gemeenten al SEPA-proef zijn;
- ANBI-ontwikkelingen in het kader van transparantie en toezicht, waarover mr. J. Broekhuizen enkele artikelen in "Kerkbeheer" schreef (zie o.a. pag. 385 van het novembernummer 2013).

Hierna wordt de bijeenkomst gesloten met het uitspreken van een gezamenlijk gesproken "Onze Vader".

Feenstra: kerkgebouw is secundair

Het Reformatorisch Dagblad van 14 januari 2013 meldt dat gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland voor cruciale vragen staan en die vragen moeten voorzien van antwoorden in hun eigen context. Dat zei directeur Haaije Feenstra van het Landelijk Dienstencentrum van de Protestantse Kerk op 13 januari jl. tijdens de nieuwjaarsreceptie van de kerk in Utrecht.

„Wij zullen steeds meer een beweging worden van gelovigen: volgelingen van onze Heere en Heiland Jezus Christus”, zei Feenstra. „Volgelingen die Hem herkennen en erkennen als de Weg, de Waarheid en het Leven, en die in Zijn spoor willen gaan, hoe die weg ook zal gaan.” Dat betekent „dat we onze gehechtheid aan gebouwen en regelgeving soms los moeten laten”, aldus de directeur van de Dienstenorganisatie. „Nu al zullen we moeten beginnen met nadenken over hoe onze kerk er in 2025 bij benadering zal uitzien. Welke ondersteuning zij nodig heeft en wat zij zich kan permitteren.” De Protestantse Kerk in Nederland verliest ieder jaar zo’n 40.000 tot 50.000 leden.

Als Feenstra naar de Protestantse Kerk kijkt, ziet hij een kerk „die pionierend bezig is om haar missionaire en diaconale profiel vorm te geven. Het kerkverband maakte onder meer een start met honderd pioniersplekken in het land. „In 2014 hopen we de eerste vijftig op de kaart te hebben staan”, gaf Feenstra aan. Eind vorig jaar stonden vijftien van de pioniersplekken nieuwe stijl op het punt van beginnen.

Een ander speerpunt dit jaar is de ontwikkeling van het nieuwe Roosevelt-huis op Hydepark in Doorn. De bedoeling is dat dit jaar de eerste paal de grond in gaat. De exploitatie van het conferentiecentrum stopt daarom per 1 juli 2014 op het landgoed en wordt tijdelijk ondergebracht in Utrecht bij het Landelijk Dienstencentrum.

De Protestantse Kerk in Nederland bestaat in 2014 tien jaar en laat dat niet onopgemerkt voorbij gaan, kondigde de directeur verder aan. Er komt onder meer een „bijzondere kerkdienst” op 14 september. Verder wil de kerk een bijeenkomst voor alle predikanten organiseren. „Verbinden is een belangrijke rol voor de kerk.”, aldus het Reformatorisch Dagblad.

■ Zonnepanelenactie voor Menisten

De Doopsgezinde gemeente van Leeuwarden geeft mensen die bij de kerkelijke gemeente betrokken zijn de mogelijkheid om een zonnepaneel, of een deel daarvan, te adopteren, zo meldt het Friesch Dagblad van 11 januari 2014. De onderhoudscommissie van de Menisten heeft zich verdiept in de aanschaf van zonnepanelen. Onder meer omdat men er naar streeft een meer duurzame gemeente te zijn. Het plan zoals dat nu op tafel ligt, voorziet in ruim honderd zonnepanelen op de platte daken van De Tille, de kosterswoning en nog een pand. Niet op de kerk zelf in verband met de monumentale

status, aldus de heer J. Wouda in het kerkblad.

Met de zonnepanelen kan de gemeente geheel in haar eigen elektriciteitsbehoefte voorzien. Ook het rendement op de investering telt mee. Dat wordt geschat op 5 á 6 procent per jaar. De panelen gaan circa € 350 per stuk kosten, wat neerkomt op een investering van € 35.000. Het is de bedoeling dat de naam van de sponsor ook op het zonnepaneel komt. „Het is niet zo dat gemeentelieden in de energieopbrengsten delen, het is een soort gift aan de gemeente”, aldus de heer Wouda.

De positie van de rechthebbende

Vragen over beheer kerkelijke begraafplaatsen

Regelmatig krijgt de VKB vragen voorgelegd over het beheer van kerkelijke begraafplaatsen. Vaak wordt verwezen naar het Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen dat de VKB in 2010 uitgaf. Ook al is de informatie daarin te vinden, toch vinden kerkrentmeesters het plezierig om bepaalde zaken nog even te verifiëren. Dat is erg verstandig, want ook daar is de VKB voor.

Het afgelopen anderhalf jaar zijn veel vragen gesteld over het reglement begraafplaatsen dat als gevolg van de wijzigingen in de Wet op de lijkbezorging (Wlb) per 1 januari 2010 geheel is herzien. Verder waren er vragen en verzoeken om informatie over de positie van een rechthebbende, over asbussen en (urnen)-graven en over bovengronds begraven en de daarbij behorende tarieven.

De vorige maand werd aandacht gevraagd voor het reglement. In deze publicatie wordt gewezen op de positie van rechthebbenden.

In de Wet op de lijkbezorging (Wlb) wordt enkele malen gesproken over 'rechthebbende'. Een rechthebbende is degene die het uitsluitend recht op een particulier graf heeft. Wanneer kerkrentmeesters een particulier graf uitgeven aan een familie, dan dient die familie één persoon aan te wijzen die als rechthebbende wordt beschouwd. Hij of zij is dan de contactpersoon die namens de nabestaanden met het college van kerkrentmeesters contact onderhoudt als het gaat over b.v. het onderhoud van de grafsteen of verlenging van de uitgiftetermijn (minimaal 5 en maximaal 20 jaar).

De rechten van de rechthebbende

Het recht op een particulier graf kan uitsluitend schriftelijk worden gevestigd. Er moet een akte van uitgifte worden opgemaakt en de rechthebbende krijgt daarvan een exemplaar, hoewel de wet dit niet expliciet voorschrijft. De rechthebbende geeft voorts aan of na het verstrijken van de eerste uitgifteduur (minimaal 15 jaar en maximaal 30 jaar) het grafrecht moet worden verlengd. Wil hij geen

verlenging, dan vervalt het recht, maar wil hij wel verlenging, dan is het college van kerkrentmeesters verplicht tot verlenging (minimaal 5 jaar en maximaal 20 jaar) over te gaan.

De rechthebbende mag het uitsluitend recht op een graf laten overschrijven ten name van b.v. de echtgenoot of levenspartner of een bloedverwant tot en met de derde graad.

Indien de kerkrentmeesters het plan hebben om een graf te ruimen, dan moeten zij daarvan schriftelijk mededeling doen aan de rechthebbende. Voor ruiming van een particulier graf is, tenzij de rechthebbende op een bepaalde wijze in gebreke is gebleven, altijd de instemming van de rechthebbende vereist.

De plichten van de rechthebbende

Maar tegenover rechten staan plichten. De rechthebbende is verplicht de grafbedekking behoorlijk te onderhouden of bij schade voor eigen rekening te herstellen. Wanneer de rechthebbende in gebreke is ten aanzien van het onderhoud van de grafbedekking, dan kan het college van kerkrent-

meesters in bepaalde gevallen de grafbedekking verwijderen.

Dit zijn zo maar enkele voorbeelden van rechten en plichten van een rechthebbende. In het modelreglement van de VKB zijn die volledig uitgewerkt. Het model is te downloaden van de website van de VKB www.kerkrentmeester.nl

Het begrip belanghebbende

Naast het bovengenoemde begrip 'rechthebbende' kent de Wet op de lijkbezorging sinds 1 januari 2010 ook het begrip 'belanghebbende'. Hiervan is alleen sprake bij algemene graven en ook hier wordt bedoeld de contactpersoon die bij het college van kerkrentmeesters bekend is. Wanneer het college van kerkrentmeesters het plan heeft om b.v. het algemeen graf na 15 jaar te ruimen, dan moet het college tenminste 12 maanden voor het verstrijken van de termijn van uitgifte (b.v. 15 jaar) van de ruiming schriftelijk mededeling doen aan de belanghebbende. Vragen hierover kunt u ter beantwoording voorleggen aan de VKB via e-mail: R.Belder@kerkrentmeester.nl of per post: VKB, postbus 176, 3300 AD Dordrecht.

Kerkbalans: 40 Jaar succesvol

Foto 1

Foto 2

Foto 3

R.M. Belder

Op 9 januari jl. vond in de Gertrudiskapel van de parochie de persconferentie plaats van de jaarlijkse actie Kerkbalans. De naam "Kerkbalans" wordt gevoerd. Op deze persconferentie was A. Kruse, hoofd Pers & Communicatie en woordvoerder van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland, aanwezig. Hij werd door de vertegenwoordigers van de Rooms-Katholieke Protestantse Kerk in Nederland (mevr. drs. L.G. Belder) verwelkomd. Hij besprak de resultaten van de geldwerving in 2012. Daarnaast werd de KASKI (onderzoekscentrum voor religie en samenleving) en de jaarlijkse geldwerving over een reeks van jaren. De persconferentie werd afgesloten door de aanwezige journalisten.

Succesvolle interkerkelijke samenwerking

De voorzitter van de Interkerkelijke Commissie voor de Geldwerving, naast de vertegenwoordigers van de media en de parochies, werd verwelkomd, w.o. de preses van de generale synode van de Protestantse Diensorganisatie, bestuurders en oud-bestuurders van de Geldwerving, de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving en de Plaatselijke Beheer. Hierna blikt hij even terug op 40 jaar Kerkbalans. Hij nam in 1972 daartoe het initiatief. Onder het motto "Wat is de kerk u waard?" nam in 1972 daartoe het initiatief. Onder het motto "Wat is de kerk u waard?" heeft 250 hervormde gemeenten aan deze actie meegedaan. Het initiatief is uitgegroeid tot de grootste landelijke actie van Nederland. Heden kent de inkomsten van de kerken zijn sindsdien gestegen tot € 328 miljoen in 2013. En Kerkbalans is een belangrijk onderdeel van de kerkelijke inkomsten.

In al die veertig jaar dat we met verschillende kerken samenwerken, nooit één wanklank geweest. Kerkbalans is, dankzij de medewerking van parochies, al veertig jaar dé formule waarmee we de kerkkleden jaarlijks vragen om een financiële bijdrage. Het is een vruchtbare samenwerking tussen de Rooms-Katholieke Kerk, het Protestantse Land, de Oud-Katholieke Kerk, de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Broederschap. Nog steeds is de actie succesvol, de inkomsten zijn opbrengsten langzaam teruglopen, maar ook de bijdragen van de kerken lopen gemiddeld terug. Kerkbalans is ook een belangrijk onderdeel van de besluit de heer Duijsens zijn openingswoord.

Hierna volgen inleidingen van mevr. Bos en de voorzitter van de Geldwerving worden met een samenvatting van het vragenlijst.

Foto 1: Dr. A.J.P. Bernts en drs. E.F.J. Duijsens

Foto 2 D.G. Bijl en ds. K. van den Broeke

Foto 3 Mr. J. M. Chr. Klok, D.G. Bijl en H. Feenstra.

interkerkelijk samenwerken

In de Oud-Katholieke Kerk te Utrecht de persconferentie die dit jaar voor de 40e keer onder de auspiciën van de Nederlandse Kerkprovincie, de Oud-Katholieke Kerk (drs. E.F.J. Duijsens) en de Protestantse Kerk in Nederland (drs. A.P.J. Bernts) een overzicht gepresenteerd van de activiteiten van de Kerkprovincie en de Kerk in Nederland vooraf hield dr. A.P.J. Bernts, directeur van de Kerkprovincie (enleving), een inleiding over de lokale kerke-activiteiten. De persconferentie werd afgesloten met vragen en antwoorden.

De Geldwerving (ICG), drs. E.F.J. Duijsens, heeft een aantal vertegenwoordigers van kerken, kerkbestuur en algemeen directeur van de Kerkprovincie, de Interkerkelijke Commissie voor de Geldwerving, de Vereniging voor Kerkrentmeester-activiteiten en de Nederlandse Hervormde Kerk met de motto "Trouw moet blijken" deden ongeveer 30 pct. meer opbrengst opleverde. Dit is een goede geldwervingsactie die Nederland tot op heden heeft bereikt sinds 1974 van € 190 miljoen gegroeid naar € 250 miljoen, waarvan een groot deel bestaandeel daarvan.

De kerken jaarlijks de actie Kerkbalans voeren, is er niet alleen om de vrijwilligers in gemeenten en kerkbesturen te helpen, maar ook om verschillende kerkgenootschappen hun bijdrage te laten zien. Kerkbalans is het resultaat van een samenwerking van de Oud-Katholieke Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland, de Protestantse Sociëteit en de Remonstrantse Kerk. Het merkt de ICG de laatste jaren dat de uitgaven van een groot aantal deelnemende kerken een grote uitdaging naar de toekomst, zo

De heren Bernts en Duijsens, die afgesloten werden met de aanwezige journalisten.

Foto 4

Foto 5

Foto 6

Foto 4: D.G. Bijl, ds. H.J.J. Radstake, mr. M. van Seventer en Th. J. Leene

Foto 5: Op de rug gezien links: G.L. Westerveld, ds. C. de Raadt, mr. P.A. de Lange, ds. Y. Postuma en ds. H.J.J. Radstake

Foto 6: Mevr. H.H. de Haan, ds. K. van den Broeke en mr. P.A. de Lange

Kerkbalans 4.0: De toekomst is open

De heer Bernts, die ook lid is van de Interdiocesane Commissie Geldwerving, wijst op de expertmeeting van eind oktober 2013 die door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werd belegd over religieus erfgoed. Wetenschappers, overheden, maatschappelijke organisaties en kerkelijke vertegenwoordigers bogen zich over een op te stellen Nationale Agenda voor het Religieus Erfgoed. Samen met onder andere mr. Peter A. de Lange, voorzitter van de VKB, maakte hij deel uit van een subgroep over draagvlakontwikkeling en communicatie. De belangrijkste conclusie was de noodzaak tot openstelling. Allereerst van de kerkgebouwen, die zo vaak gesloten worden aangetroffen. Maar ook breder en meer figuurlijk: laat zien welke - niet alleen religieuze, maar ook historische, esthetische en sociale - waarden een gebouw bevat en symboliseert. En nog verder: laat zien wie de parochie, gemeente of gemeenschap is die er kerkt, en wat men doet?

Naast het onvermijdelijke thema van selectie van gebouwen stond ook fondsenwerving op de agenda. Openstelling, communicatie en fondsenwerving horen bij elkaar, zo was de conclusie. Voor de heer Bernts was dit een mooie opstap om enkele gedachten te formuleren over nieuwe elementen in de geldwervingsactie Kerkbalans. Vandaar ook de titel: Kerkbalans: 4.0: de toekomst is open. Immers, na 40 keer de Actie Kerkbalans is het uiteraard goed om even terug te kijken, maar vooral toch om vooruit te blikken. Stilstaan bij dit jubileum betekent niet stilzitten, en dat lijken de betrokken kerken ook niet van plan.

Terugblik

In 1972 organiseerde de Nederlandse Hervormde Kerk voor het eerst een landelijke financiële actie, onder de wervende slogan 'Trouw moet

Dr. A.P.J. Bernts.

blijken'. Een mooie stijging van 30 procent van de vrijwillige bijdragen leverde deze Kerkbalans 1.0' op. Dit succes smaakte naar meer, en andere kerken sloten aan, zoals de Rooms-Katholieke Kerk en de Gereformeerde Kerken Nederland. De Interkerkelijke Commissie Geldwerving (ICG) werd opgericht en er werd voor het eerst een gemeenschappelijk actie gehouden, wel met nog eigen slogans: voor de protestanten

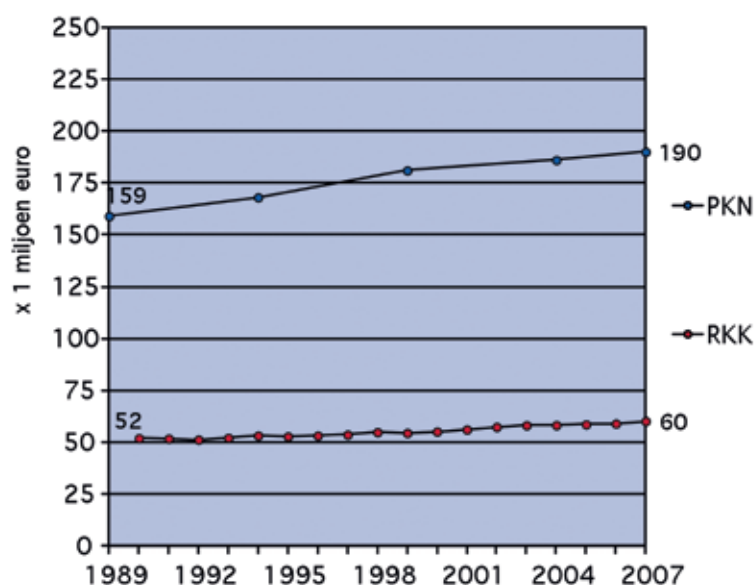
'Kerkappèl 73' naast het katholieke 'Kerk van de Grond'.

De heer Bernts deelt mee dat, na een prijsvraag, in 1974, de naam Kerkbalans was geboren en het aantal deelnemende kerken werd uitgebreid met enkele kleinere kerkgemeenschappen, te weten: Doopsgezinde gemeenten, de Oud-Katholieke Kerk, de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden en de Remonstrantse gemeenten. Kerkbalans 2.0: met de pakkende slogan: 'Met meer verwachting'. Deze versie is lang meegegaan en heeft tot een stabiele trend van langzaam stijgende geldwervingsresultaten geleid. Het geheim was de persoonlijke benadering van grote groepen kerkleden, mogelijk gemaakt dankzij de inzet van veel vrijwilligers.

Nieuwe communicatiestrategie

Enkele jaren na de eeuwwisseling begon toch een gevoel van onbehagen zich meester te maken van de ICG, omdat bleek dat steeds minder mensen (iets) meer gaven. Hoe lang kan dit nog doorgaan? Verbreding

Opbrengsten Kerkbalans RKK en PKN (1989-2007)

en waar mogelijk verdieping waren nodig. Op initiatief van de toenmalige nieuwe voorzitter de heer Dirk Bijl werd een professioneel fondsenwervingsbureau ingehuurd om nieuwe strategieën te ontwikkelen. Voorzichtig werden termen als 'donateur' gebezigd en er trad een vorm van perspectiefwisseling op: men keek door de ogen van de mogelijke gevers die - vaak - denkt: what is in it for me? Wat is de kerk jou/mij waard?

Dit perspectief van de randkerkelijken vormde in 2007 zelfs het thema van een minisymposium dat de ICG organiseerde. Prof. Eduard Kimman, destijds secretaris-generaal van de Bisschoppenconferentie, pleitte voor aandacht voor de groep van 'beloning without (hoogkerkelijke) believing'. En de toenmalige scriba van de Protestantse Kerk in Nederland dr. Bas Plaisier wilde een einde maken aan - in geval van niet-bijdragers - 'het soms zelotisch drijven om deze mensen te laten bedanken voor hun kerklidmaatschap'. Met andere woorden: men wil ook deze bredere groepen erbij houden.

De heer Bernts wijst erop dat beide uitspraken over verbreding kenmerkend zijn voor Kerkbalans 3.0, in de wandelgangen bekend als Kerkbalans Nieuwe Stijl die in 2006 van start ging. De vernieuwde versie bracht evenwel niet het verhoopte succes en kon een dalende trend in de opbrengsten niet voorkomen. Dit

Met Kerkbalans het jaar rond

Maart

Nazorg randkerkelijken

In bijna iedere gemeente heeft men wel te maken met kerkleden, die meestal "randkerkelijken" genoemd worden, die niets of vrijwel niets bijdragen. Onder een "randkerkelijke" wordt in dit verband verstaan, iemand die:

- in de administratie van de gemeente voorkomt;
- de laatste 5 jaar geen Kerkbalansbijdrage betaald heeft; en
- vrijwel nooit naar de kerk gaat.

Omdat deze mensen tot de categorie Leden gerekend worden, is het noodzakelijk hen ervan te overtuigen dat ook de kerk, waar zij als lid staan ingeschreven, geld kost. Het onderzoek naar een nieuwe communicatiestrategie van de actie Kerkbalans ("Verbreden en verdiepen") heeft aangetoond dat deze categorie gemeenteleden best bereid is een bijdrage te geven voor de instandhouding van het kerkgebouw. In de gemeenten waar men door de randkerkelijken te benaderen dit onderdeel "verbreden" ging toepassen, leverde dit als resultaat op dat diverse randkerkelijke leden bereid waren door middel van automatische incasso maandelijks een bijdrage van € 5,- te betalen.

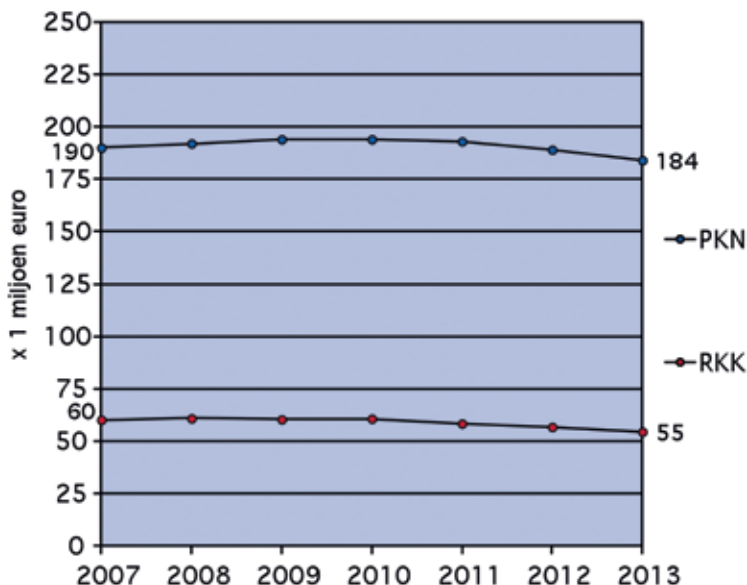
Het benaderen van de randkerkelijken vraagt in dit verband een aparte aanpak. Wanneer colleges van kerktrentmeesters daartoe willen overgaan, dan kunnen zij zich voor de verdere gang van zaken laten voorlichten door de Kerkbalans adviseurs. Afspraken met hen kunnen worden gemaakt via het secretariaat van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving in Dordrecht (tel. 078 – 63.93.661) of via de website www.kerkbalans.nl.

speelt zich af in een tijd (2007 – 2011) dat ook de opbrengsten voor goede doelen met zo'n 10 procent zijn gedaald. Belangrijke factor bij deze daling is de verslechterde

vermogenspositie van huishoudens. Overigens loopt niet alleen het geefgedrag iets terug, maar ook het aandeel personen dat vrijwilligerswerk doet (van 45 pct. in 2008 tot 38 pct. in 2012). Ook een teruggang in pro sociaal gedrag en altruïstische motieven lijken, aldus de onderzoekers, een rol te spelen. Kortom, niet alleen de kerken hebben hier een probleem.

Uit de door KASKI uitgevoerde evaluatie van Kerkbalans Nieuwe Stijl kwam naar voren dat het matige succes niet zozeer aan het instrumentarium te wijten was, als wel dat het aan implementatie haperde. Veel lokale kerkgemeenschappen gingen geheel of grotendeels aan de nieuwe actiemethoden voorbij, gewend als men was aan de traditionele methoden binnen de eigen groep. Andere zagen geen mogelijkheden (geen vrijwilligers, telkens wisselingen bij de uitvoerders). Onze aanbeveling was daarom ►

Opbrengsten Kerkbalans RKK en PKN (2007–2013)

Pilotproject krijgt vervolg

Start Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving 2014

Nic Rijnbende

In 2013 is de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) op initiatief van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) het project Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving (OPG) gestart. Het project richtte zich op het optimaliseren van de geldwerving in de plaatselijke gemeenten, en bij de aanpak van Kerkbalans in het bijzonder. In totaal hebben 110 gemeenten deelgenomen.

Het team OPG heeft bij elke deelnemende gemeente eerst de uitgangspositie in kaart gebracht. Op basis daarvan werden de verbeterpunten in een projectvoorstel toegelicht. In het najaar hebben nagenoeg alle gemeenten deelgenomen aan een serie workshops. Daarin werd vooral ingezet op het verbeteren van inzichten, kennis en vaardigheden voor geldwerving in het algemeen en de aanpak van Kerkbalans in het bijzonder. Aansluitend kregen de deelnemers individuele adviezen over hun plannen en materialen voor Kerkbalans 2014.

Dit voorjaar volgen er nog cursussen over:

- het werven van periodieke giften en nalatenschappen;
- het benaderen en her-activeren van gemeenteleden die op grotere afstand van de gemeente zijn komen te staan en vaak ook financieel niet meer bijdragen; en
- een cursus over het opzetten van een steunfonds Vrienden van de ..... kerk.

De resultaten van het project in 2013 zijn nog niet bekend, maar vanwege de overweldigende belangstelling, bijna 150 gemeenten hadden zich aangemeld, is besloten het project in 2014 een vervolg te geven. Inzet is om opnieuw 100 gemeenten te helpen. De werkwijze is ongeveer gelijk aan die van vorig jaar. Ook nu worden gemeenten op individuele wijze geholpen bij het verbeteren van hun geldwerving. Het optimaliseren van Kerkbalans, maar ook andere vormen van geldwerving komen daarbij aan de orde.

De kosten bedragen € 1.530. Hiervan wordt € 850 gefinancierd uit de Solidariteitskas. De eigen bijdrage bedraagt € 680 per gemeente. Indien een gemeente niet in staat is een eigen bijdrage te betalen, kan voor de volledige eigen bijdrage een beroep worden gedaan op subsidie van de Maatschappij van Welstand.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het team Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving (OPG) van de Protestantse Kerk in Nederland, e-mail opg@pkn.nl of tel. (030) 880 1880. Voor aanmelding kunt u gebruik maken van het aanmeldingsformulier op: www.pkn.nl/actief-in-de-kerk/geldwerver

De heer Rijnbende is projectleider van het team Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving van de Protestantse Kerk in Nederland.

om Kerkbalans Nieuwe Stijl sterker centraal te ondersteunen.

Voor deze centrale ondersteuning lijken de kerken wel wat te voelen, en op dit terrein worden de eerste stappen gezet. De Protestantse Kerk in Nederland heeft het project Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving (OPG) gestart. Dit betreft zowel toolkits als lokale training en coaching van vrijwilligers of besturen. De Rooms-Katholieke Kerk monitort jaarlijks de uitvoering van de geldwerving en heeft de diocesane ondersteuning geïntensiveerd door in een aantal gevallen parochies een leergang voor fondsenwerving aan te bieden. Het idee van centrale ondersteuning krijgt zo langzamerhand toch vorm.

Kerkbalans 4.0

De heer Bernts stelt vast dat in Kerkbalans 4.0 de verbreding, die in de afgelopen jaren enigszins aarzelend is opgepakt, principieel versterkt moet worden (uiteraard blijft ook verdieping - bevordering van hogere bijdragen - belangrijk). Maar uiteindelijk zal verbreding naar meer groepen gevers het verschil kunnen en moeten maken.

Wat zijn de mogelijkheden voor verbreding, kan dat eigenlijk wel, zijn de kerken niet teveel in zichzelf gekeerd, verstopt achter de vaak gesloten deuren? Wellicht wel, maar dat neemt niet weg dat grote groepen gelovigen buiten de kleine en nog steeds slinkende groep kerkgangers incidenteel een beroep op de kerk doen, en - een stap verder - dat ook buitenkerkelijken bepaalde zaken van de kerken verwachten.

De hoogleraar Staf Hellemans van de Faculteit Katholieke Theologie schetste recent de relevantie van de RK Kerk in Nederland (maar dat lijkt me onverkort van toepassing op de Protestantse Kerk) in de huidige samenleving: toegang tot het Heilige/ tegemoet komen aan spirituele behoeften, geestelijke/ pastorale verzorging, ethiek en moraal, en het publieke geweten. Dit zijn opgaven die een besloten ledenkerk, die sterk op zichzelf is gericht, ver te boven gaan. Het vergt ook een andere taken, namelijk die van een (service-)kerk die diensten

aanbiedt aan incidentele participanten en daarnaast een appelerende of profetische kerk, ook voor buitenkerkelijken.

Service- en appelerende kerk

De heer Bernts constateert dat de kerken voor een deel al op deze wijze functioneren, maar het gaat hem hier vooral om deze activiteiten – die overigens ook versterkt kunnen worden - te betrekken in de geldwerking. "Laten we de interesse voor een servicekerk en een appelerende kerk bij brede groepen binnen en buiten de kerk eens nader bezien aan de hand van enkele cijfers. Het percentage kerkgangers blijft dalen, (net zoals in andere landen in West-Europa), maar het aandeel kerkbijdragers ligt niet alleen veel hoger, maar daalt ook minder snel. Een bijdrage aan de kerk is voor grote groepen in die zin eerder een donatie dan een 'contributie'. Maar waarom geven deze mensen dan aan de kerk, als zij daar toch weinig directe diensten 'afnemen?', zo vraagt hij zich af.

De eerste reden is die van het incidenteel participeren, wat min of meer de norm is geworden, in andere landen overigens nog sterker dan hier. De kerkgang met Kerstmis is daarvan een mooi voorbeeld. In 2012 gingen naar schatting (op basis van eerdere metingen) 1,5 miljoen (37 pct. van de katholieken) met Kerstmis naar de kerk; dat is 7 keer zoveel als de weekendkerkgang. 37 Procent is overigens een percentage dat dicht bij het percentage bijdragers komt (39 pct.). Deze factor is sinds 1995 (factor 5) langzaam toegenomen. Kijken we naar de protestanten, dan moet ik voor beschikbare cijfers even de grens over, naar de Evangelisch-Lutherse Kerk in Duitsland. Daar gaan elk weekend slechts 3,5 pct. (van de circa 24 miljoen protestanten) ter kerke, met Weihnachten maar liefst 36 pct. ofwel 8,6 miljoen, dus een factor 10 keer zoveel!

Naast Kerstmis kennen we natuurlijk ook andere vormen van incidentele participatie, van 'events' in de religieuze beleving. De EO- en de Wereldjongerendagen, The Passion, de pelgrimage naar Santiago. Events vragen om een servicekerk die diensten aanbiedt en zich presenteert aan een ruimer publiek dan de

Publieke betekenis van de kerken

Belang van kerken volgens buitenkerkelijken	
Voor behoud van waarden en normen	62%
Bij rampen	58%
Bij herdenkingen	56%
Bij opvoeding van kinderen	50%
Voor kennis om goed samen te leven	47%

Maatschappelijke waarde van de kerk

Gekapitaliseerde waarde activiteiten RK parochies en PKN gemeenten (in miljoenen euro's per jaar)	
Pastorale zorg en diaconie	245
Overige sociale activiteiten	80
Culturele activiteiten	45
Onderhoud rijksmonumentale gebouwen	30
Totaal	400

eigen inner circle. Het belang van deze events ten opzichte van de intensieve of regelmatige participatie zal de komende tijd alleen maar toenemen. Het dagblad Trouw kopte op kerstavond, naar aanleiding van een Kerstuitzending met artiesten op de Dam: Kerst als tv-spektakel: is dit het nieuwe christendom? De filosoof Charles Taylor constateert in zijn 'seculiere tijd' een omkering in de kerkelijke participatievormen: voorheen marginale vormen worden voor mensen belangrijker, bij de centrale liturgische vormen daalt juist de participatie. Overigens, de populariteit van events zien we bijvoorbeeld ook bij de kunsten: in dit verband wordt ook wel gesproken van een festivalisering van onze cultuur. Denk aan de torenhoge bezoekerscijfers bij Rijksmuseum en Stedelijk Museum, terwijl in andere musea de bezoekersaantallen dalen.

Publieke betekenis van de kerken

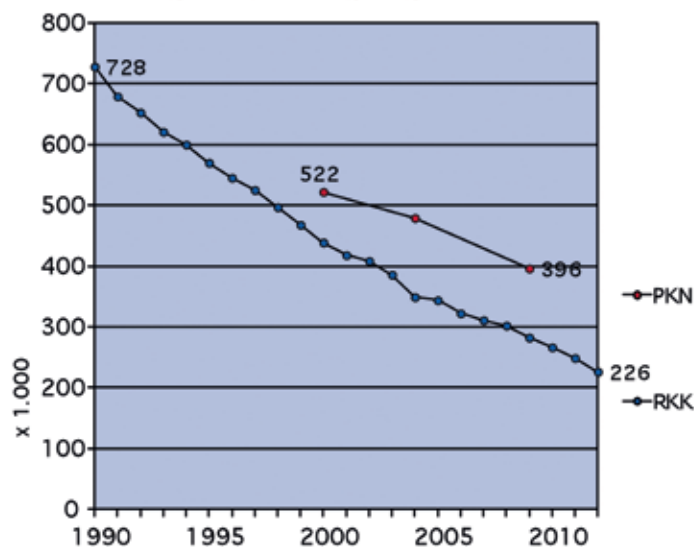
Keren we even terug naar Kerstmis, de grote groep bezoekers die daar

een glimp probeert te zien van, ja van wat? Gaat het daarbij niet ook om 'verlossing', of saamhorigheid. Appelleren religies in die zin niet aan een 'common ground', onze gemeenschappelijke basis in onze geïndividualiseerde en gerationaliseerde samenleving? Ook hiervoor kunnen we aanwijzingen vinden, bijvoorbeeld in het laatste onderzoek van God in Nederland (2006).

Allereerst de bevinding dat slechts weinigen een samenleving zonder kerken prefereren. Laten we specifiek kijken naar hun relevantie, niet voor kerkleden (die is evident) maar voor buitenkerkelijken. Religie blijkt een belangrijke bron voor de samenleving te zijn.

Naar aanleiding van het eerste en het laatste item: religie blijkt ook voor een substantiële groep buitenkerkelijken een bron van zingeving en gemeenschap. Daarop heeft ze overigens geen monopolie, althans niet meer: ook andere levensbeschouwingen en morele systemen

Slinkende groep kerkgangers RKK en PKN (1990–2012)

bieden dit aan, variërend van het humanisme tot ecologische filosofieën. Er is wat dat betreft sprake van discussie en concurrentie, en dat is ook goed zo.

De behoefte aan verbeelding en verwoording van zingeving en gemeenschap is ook onderwerp van de recente studie van prof. Gabriël van de Brink, hoogleraar in Tilburg: *De Lage Landen en het hogere*. Hij meent dat idealisme en 'geestelijke' beginselen dringend gesteund moeten worden door een gemeenschappelijke verwoording, een 'civil talk'. Verbeelding en rituelen zijn hieraan eenvoudigweg toe te voegen.

Met andere woorden: ik denk dat de kerken hier dus een zeker gehoor vinden van de dagelijkse praktijk in parochies en gemeenten, ver weg ook van de wekelijkse vieringen en diensten. De kerken worden hier gezien en gevraagd in een appellerende rol. Onderwerpen en thema's te over: economie, multiculturele samenleving, relaties, strafrecht, duurzaamheid, vrijwillige inzet. In de recente bundel over *200 jaar Koninkrijk: religie, staat en samenleving* wordt deze rol van kerken bijvoorbeeld uitvoerig besproken door scriba Arjan Plaisier en bisschop Gerard de Korte.

Het is overigens geen kwestie van louter woorden, maar ook van daden. In 2011 presenteerden we een onderzoek over de maatschappelijke waarde die protestantse en

katholieke kerkgemeenschappen jaarlijks 'produceren'. De kerken voegen een groot deel van hun capaciteit toe aan een deel van de samenleving dat niet tot de kerkleden behoort. Totaal gaat het, wanneer we het kapitaliseren, om € 400 miljoen per jaar.

De volkskerk waarin automatisch, vanuit de sterke band met de staat, massief grote delen van de bevolking werden geïntegreerd, is voorbij. In plaats daarvan is in veel Europese landen een kerkmodel gekomen wat de godsdienstsociologe Grace Davie typeert als 'vicarious church', een kerk die plaatsvervangend, dus namens een grote groep, een aantal zaken behartigt. Dus enerzijds een kleine actieve groep kerkleden, en anderzijds een grote groep vaag en incidenteel gelovigen die niettemin wel een band houden met religie en hiertegenover niet geheel onverschillig staan.

Deze kerk is actief op wisselende momenten en in variabele gedaantes, met telkens andere deelnemers of publiek: koninklijke huwelijken, voedselbanken, cursussen rouwverwerking of morele oproepen, kerst- en paasevents, naast uiteraard de meer besloten zondagse vieringen en rites de passage.

Besluit

De heer Bernts wijst er tenslotte op dat een 'vicarious church', waarvoor hij eerder eens de term 'publiekskerk' gebruikte, wezenlijk naar

buiten is gericht, open is. Het is een combinatie van *ledenkerk*, *servicekerk* en *appellerende kerk*. Voor alle drie de functies is een publiek. Brede fondsenwerving op basis van functies en bijbehorende doelgroepen dient hierbij naar zijn mening aan te sluiten. Aldus kan tegemoet worden gekomen aan het onstuitbaar fenomeen dat – ook elders in de samenleving – burgers losser komen van organisaties en zich meer als klant dan als lid beschouwen en gedragen, en zich ook kritischer opstellen. Het campagnebeeld: Wat is de kerk mij waard? Dat is geen uitverkoop, maar veeleer communicatie.

De toekomst van de kerkelijke geldwerving ligt uiteraard allereerst bij de direct betrokken kerkleden. Bij de uitvoering van Kerkbalans onder deze groep is ook nog veel te winnen, zo blijkt uit de jaarlijkse monitor, maar de toekomst ligt ook in verbreding, in geldwerving onder brede groepen. Maar gelet op de krimp, zal verbreding van lokale groepen noodzakelijk zijn. Dit zal moeilijk blijven zonder centrale ondersteuning of zelfs regie. Niet alleen ter ondersteuning en versterking van de lokale geldwerving, maar ook voor geldwervende initiatieven voor de bredere groepen potentiële gevers.

Hier ligt een organisatorische en professionele uitdaging. Het behelst de vraag hoe in de fondsenwerving aan te sluiten bij de eerder genoemde events, zoals de succesvolle 'Passion'? Het stelt de vraag hoe de sociale en culturele activiteiten van de kerken die bijdragen aan zingeving, solidariteit en saamhorigheid te 'verkopen' aan een groter publiek. Een uitdagende en zeker niet eenvoudige opgave. Ook wat dat betreft is de toekomst open, zo besluit de heer Bernts.

De financiën van de parochies in 2012

Drs. E.F.J. Duijsens

Na de inleiding van de heer Bernts krijgt drs. E.F.J. Duijsens, voorzitter van de ICG, gelegenheid om het geefgedrag in de Rooms-Katholieke Kerk toe te lichten. Het betreft hier de definitieve cijfers volgens de jaarrekening en over 2012.

Inkomsten

De heer Duijsens is van mening dat dankzij Kerkbalans parochies en gemeenten hun geldwerving kunnen verbeteren. De samenwerking is in de loop der jaren steeds intensiever geworden. Bij dit proces speelt de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer sinds 1974 een belangrijke rol.

De totale inkomsten over 2012 bedragen in de Rooms-Katholieke Kerk € 160,5 miljoen. Daarvan is € 56,8 miljoen (35,4 pct.) afkomstig uit Kerkbalans, € 56,5 miljoen (35,2 pct.) uit opbrengst vermogen (rente, pacht, e.d.), € 23,6 miljoen (14,7 pct.) uit vergoeding kerkelijke diensten en eveneens € 23,6 miljoen (14,7 pct.) uit collecten. De ontwikkeling van deze inkomsten 2012 t.o.v. 2011 wijst op een teruggang van inkomsten uit Kerkbalans (2,8 pct.), een daling van de collecteopbrengst van 4 pct., een teruggang van de

vergoeding kerkelijke diensten van 1,3 pct. en een stijging van inkomsten uit bezit van 0,5 pct.

Uitgaven

De heer Duijsens deelt mee dat de totale uitgaven over 2012 € 177,5 miljoen bedragen, dat als volgt is opgebouwd: gebouwen € 67,4 miljoen (38,0 pct.), personeel € 63,0 miljoen (35,5 pct.), eredienst/pastoraat € 18,2 miljoen (10,2 pct.), afdrachten en overige uitgaven € 28,9 (16,3 pct.). Het tekort bedraagt € 16,9 miljoen. Deze ontwikkeling kan niet doorgaan, want de tering moet naar de nering worden gezet. De uitgaven zijn in 2012 t.o.v.2011 totaal ook gedaald, namelijk 0,5 pct. bij de gebouwen en personeel, 2,3 pct. bij het onderdeel eredienst en pastoraat en 6,5 pct. bij de afdrachten en overige uitgaven. Ondanks deze teruggang zijn de tekorten nog steeds op hetzelfde niveau omdat ook de inkomsten verder dalen.

Opbrengst Kerkbalans

De heer Duijsens wijst erop dat de opbrengsten van Kerkbalans 2012 op € 56,8 miljoen liggen, hetgeen 2,8 pct. lager is dan in 2011. De prognose voor 2013 is opnieuw een daling van 4 pct. In Kerkbalans participeert 40 pct. van de katholieke huishoudens. In 2008 was dit nog 44 pct. Jaarlijks daalt het aantal gering. Het bedrag per huishouden is gelijk gebleven, namelijk € 77,

maar de bijdrage Kerkbalans per katholiek komt op € 14. Per bisdom is de ontwikkeling erg verschillend: Groningen-Leeuwarden noteert een stijging van 3,9 pct. terwijl de overige bisdommen een verlaging te zien geven van 0,8 pct. (Haarlem-Utrecht) tot 7,2 pct. (Rotterdam). Belangrijkste oorzaak voor deze verlaging is de participatiegraad die jaarlijks verder daalt.

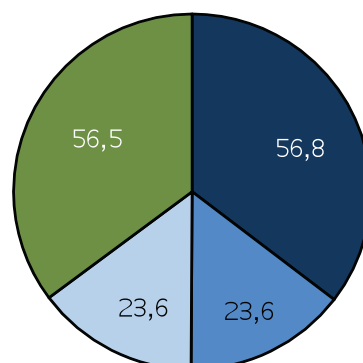
Conclusie en actiepunten

De heer Duijsens concludeert dat de daling voornamelijk wordt veroorzaakt door een lager aantal bijdragers. Onder de ouderen die zijn overleden, waren relatief meer gevers. Bovendien is de bijdrage per gever in deze categorie hoger dan bij de jongeren.

De heer Duijsens eindigt zijn financieel overzicht door te stellen dat in 2014 de volgende acties ondernomen moeten worden:

- Parochies stimuleren tot een adequate uitvoering van Kerkbalans (richtbedragen stellen, rappelleren aan gedane toezeggingen, e.d.). Het is bewezen dat deze technieken de opbrengsten belangrijk kunnen verhogen.
- Versterking geldwerving door aanbod van scholing aan parochies.
- Sterker inzetten op verbreding richting nieuwe doelgroepen.

Inkomsten 2012 parochies x € 1 miljoen

- Kerkbalans
- collecten
- vergoeding kerkelijke diensten
- bezittingen+belegginger

De inkomsten van de gemeenten in 2012

Hierna krijgt mevr. ds. L.G. Bos, voorzitter van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving en lid van de ICG, de gelegenheid de inkomsten van de gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland toe te lichten.

Inkomsten

Mevr. Bos noemt de zeer plezierige samenwerking tussen de vertegenwoordigers van de kerkgemeenschappen in de ICG. Dankzij deze goede samenwerking kan er veel worden bereikt.

Zij wijst erop dat in de PKN in vergelijking met de RKK relatief veel inkomsten uit levend geld komen, namelijk 85 pct. tegen 66 pct. bij de RKK. De opbrengst van collecten en giften (€ 44 miljoen) ontwikkelden zich in 2012 positief (+ 0,7 pct.), terwijl inkomsten uit vermogen (€ 41 miljoen) met 2,5 pct. toenamen. Maar dat wordt meer dan teniet gedaan door de tegenvallende inkomsten uit Kerkbalans (€ 189 miljoen), die een daling van 2 pct. vertonen. De totale inkomsten over 2012 bedragen € 275 miljoen.

Uitgaven

Mevr. Bos deelt mee dat de Protestantse Kerk in Nederland nog geen gegevens heeft over de uitgaven van alle gemeenten. De hier gepresenteerde cijfers zijn afkomstig uit de in 2013 ingezonden inlichtingenstaten van 275 gemeenten. Als die representatief zijn voor alle gemeenten dan bedragen de uitgaven van de gemeenten in totaal € 297 miljoen. Dat is € 22 miljoen minder dan de inkomsten ofwel zo'n 8 pct. Dit tekort, dat ook wat daalt ten opzichte van 2011, wordt deels gecompenseerd door ontvangen legaten.

Wanneer de uitgaven aan gebouwen en de afdrachten worden vergeleken met de RKK dan zijn deze relatief laag, terwijl de perso-

Mevr. ds. L.G. Bos

neelskosten daarentegen relatief hoog zijn. Zij verklaart dat door te stellen dat de meeste werknemers die 'in dienst zijn' bij de gemeenten een salaris ontvangen dat gekoppeld is aan hun academische opleiding.

Verwachtingen Kerkbalans 2013

Vervolgens presenteert mevr. Bos een overzicht per provincie over de toezeggingen van de actie Kerkbalans 2013 gebaseerd op de respons van 275 gemeenten. Het resultaat is dat de toezeggingen 2,7 pct. lager liggen t.o.v. Kerkbalans 2012. Per provincie zijn er verschillen: de geringste daling ligt in de regio Utrecht, Zuid-Holland en Overijssel-Flevoland met resp. 1,3, 1,6 en 1,9 pct. De grootste daling doet zich voor in Noord-Holland met 4,9 pct. gevolgd door Friesland en Zeeland met 3,6 pct.

De gemiddelde toezegging per toezegger in 2013 bedraagt € 205 tegen € 204 in 2012. Per provincie zijn de verschillen groot. Utrecht scoort met € 271 het hoogst en Gelderland met € 176 het laagst. In een aantal provincies daalt de gemiddelde toezegging 2013 in vergelijking tot 2012. Dat duidt erop

dat de vergrijzing grotere vormen gaat aannemen.

Het tij keren

Ds. Bos deelt mee dat de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving van mening is dat er mogelijkheden zijn om het tij van dalende Kerkbalans inkomsten te keren. Concreet betekent dit dat gemeenten daarbij effectief ondersteund moeten worden. Een belangrijk middel daartoe is het vorig jaar aangekondigde project Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving (OPG). Meer dan 100 gemeenten hebben daar in 2013 aan deelgenomen.

Na een intakegesprek is er een probleemanalyse geschetst die teruggekoppeld wordt naar de gemeenten. Op basis daarvan is per gemeente een plan van aanpak opgesteld en hebben gemeenten twee trainingssessies gehad: één "algemene" geldwervingstraining en één specifiek op de problematiek van de aanwezige gemeenten gericht. Op dit moment is er een nazorgtraject gaande, dat wil zeggen dat de gemeenten bij hun voorbereidingen van Kerkbalans telefonisch advies aan een helpdesk kunnen vragen.

De effecten daarvan op de inkomstenontwikkeling kunnen pas na de actie Kerkbalans 2014 vaststellen, maar gelet op het enthousiasme van de deelnemende gemeenten zijn de verwachtingen positief.

Na de evaluatie van het project OPG, die in april a.s. zal plaatsvinden, zullen dit jaar nog eens 100 gemeenten geholpen worden om de plaatselijke geldwerving te ondersteunen, zo besluit mevr. Bos.

Veel vragen over participatie in 'events' in de praktijk

Na afloop van de inleidingen van dr. Ton Bernts, drs. Emile Duijsens en mevr. ds. Leonie Bos bij de perspresentatie van Kerkbalans 2014, wordt de aanwezige pers door drs. Anna Kruse in de gelegenheid gesteld vragen te stellen over hetgeen beide inleiders uiteen hebben gezet.

Vraag:

Hoe ga je geldwerving toepassen bij events zoals The Passion, zoals door de heer Bernts geschetst?

Antwoord:

Dit moet vertaald worden op maat in de eigen gemeente of parochie. B.v. het kerkgebouw, dat in een dorp of wijk een belangrijke plaats inneemt. Denkbaar is een groep "Vrienden van..." op te richten. Het uitgangspunt is dat de parochie en kerk haar meerwaarde boven b.v. een vereniging samenlevingsopbouw moet aantonen. Wanneer dat duidelijk herkend en erkend wordt, dan kun je mensen er ook gemakkelijker toe bewegen hiervoor een financiële bijdrage te geven. Bij ons gaat het om de kerk dichtbij waar de mensen herkenbaar zijn.

De preses van de generale synode, ds. Karin van den Broeke, voegt er aan toe dat die verbreding over meer terreinen moet worden gezien. Het is aardig dat er een aantal events is zoals The Passion, waar je aan heel de samenleving laat zien welk verhaal de kerk in huis heeft. Wanneer het om de concrete geldwerving gaat dan is de kracht van plaatselijke parochies en gemeenten belangrijk, maar die hebben allemaal een rand om zich heen en die kunnen voor die mensen die tot die rand behoren duidelijk maken wat zij hen te bieden hebben. Die verschillende vormen van verbreding kunnen en moeten elkaar versterken.

Vraag:

Maar er is nog geen idee hoe extra

Mevr. ds. K. van den Broeke

geld van randkerkelijken wordt gevraagd?

Antwoord:

De kerk kent diverse hoogtijdagen, zoals b.v. Kerst, waarbij de belangstelling voor de kerk veel groter is. Van dit soort gelegenheden zou gebruik kunnen worden gemaakt om aandacht voor de geldwerving bij deze groep gemeenteleden te vragen. Bij de aanpak voor de ondersteuning van de plaatselijke geldwerving wordt aan kerkrentmeesters gevraagd welke activiteiten er georganiseerd worden voor welke doelgroepen. Op die wijze kun je per doelgroep bepaalde mensen benaderen. Eenzelfde aanpak kan toegepast worden om in een dorp of wijk een groep "Vrienden van de...kerk" te vormen, die jaarlijks een vaste donatie voor het behoud van het kerkgebouw geven.

Vraag:

Wanneer is het moment gekomen dat je, wanneer je bepaalde activiteiten gaat organiseren in de geest zoals de heer Bernts aangaf, het collectezakje presenteert?

Antwoord:

We maken nog onvoldoende gebruik van de belangrijke momenten om randkerkelijken daarvoor te benaderen. Het overzicht van de heer Bernts geeft aan dat momenten zoals Kerst

zich prima lenen om aandacht voor het kerkenwerk in zijn algemeenheid te vragen. Laten we dan nog eens benadrukken wat wij als kerk te betekenen hebben. We zijn er niet alleen als kerk om met het Kerstgevoel bezig te zijn, maar het gehele jaar door zijn we ook met andere zaken bezig. Dat zijn goede momenten om in de communicatie met een potentieel aan gevers te benutten. Er zijn in alle kerken verschillende momenten die zich daarvoor lenen, maar per parochie of gemeente zal dat verschillend zijn.

Opmerking:

We blijven nog te veel hangen bij het lokale gebeuren. In het kader van de verbreding moeten we het zoeken in de grote groep mensen die geïnteresseerd is en op sommige momenten mee doet, daarvan ook geld te vragen. Een model zoals dat bij "Wilde Ganzen" wordt toegepast, waar veel mensen wekelijks een bijdrage aan betalen. Denkbaar is dat bij events als The Passion of het Kerstverhaal met een zandkunstenaar, aan mensen gevraagd wordt of zij het interessant vonden en zo ja, of zij dan ook een bijdrage willen geven. In die richting zouden we creatiever moeten zoeken.

Mr. P.A. de Lange

Opmerking:

Mr. Peter de Lange is het hiermee eens. Vrij recent heeft de VKB met ABN AMRO een project gehad

rondom crowdfunding. Het was verheugend om te zien dat elementen daarvan ook vandaag hier waar te nemen zijn. Het element van crowdfunding is laten zien wat nu eigenlijk de waarde is voor degene die wil geven of wil participeren, maar wat krijgt men er voor terug? De beleving, de voldoening die daaruit voortkomt is dat mensen weer in beweging komen. Dat hoeft niet altijd uit geld te bestaan, maar het is wel op geld waardeerbaar. Op plaatselijk vlak zijn er b.v. bewegingen over een website die men in een gemeente of parochie wil. De vraag is dan: wie gaat dat uitvoeren? Je kunt dan ook in de supermarkt iets ophangen als: "Organisatie zoekt webmaster". Dat kan dus ook van buiten de kerk komen.

De kerk moet in de breedte veel meer laten zien waarvoor zij staat. Dat kan ook zijn op de manier dat mensen die aanbodgestuurd huisbezoek krijgen, uitgenodigd worden voor een muzikale uitvoering of op andere wijze in contact komen met een bepaalde kerk. Er zijn ook jongeren die zeggen dat ze de huidige kerkstructuur prima vinden, maar dat zij hun energie liever gebruiken om ergens in Afrika een school te gaan bouwen. Er zijn talloze vormen, niet alleen op geld waardeerbaar, maar wel op prestaties die betekenis en zingeving hebben voor hier en nu.

De VKB is thans druk bezig met uitvoering van de gedachte dat de kerk zichtbaar en relevant is, ondanks het feit dat sommige theologen er anders over denken. Uit onderzoeken kwam naar voren dat het erg belangrijk is te laten zien wat een kerk doet. Dat heeft wel degelijk ook maatschappelijke, culturele en financiële betekenis. Een maatschappij zonder kerk en ook een cultuur zonder kerk, ziet er compleet anders uit dan nu. De VKB heeft mede tot taak meer concreet tastbaar en voelbaar te maken, waar de kerk voor staat en wat wij daarin betekenen, maar ook wat we te bieden hebben. Daar zitten dan weer elementen in die bij crowdfunding een rol kunnen spelen, aldus de heer De Lange.

Vraag:

Uit de stukken die in de persmap

zitten, blijkt dat 2/3 van de protestantse gemeenten 'onder water staan' (= een nadelig saldo op hun exploitatie hebben). Bekend is dat er vanaf 2011 bij Kerkbalans minder binnenkomt. Betekent dit dat deze gemeenten op te grote voet leven?

Antwoord:

Op het moment dat dit geconstateerd wordt, is het niet mogelijk om direct in de uitgaven te snoeien. Dat zou eerst kunnen op het moment dat een gemeente vacant wordt. Bovendien zal dan het toezichthoudend college (College voor de Behandeling van Beheerszaken) deze gemeente dringend in overweging geven om of de financiën op een hoger peil te brengen. Lukt dit niet dan moet er bezuinigd worden door b.v. in plaats van een fulltime predikant een parttime predikant te gaan beroepen.

H. Feenstra

De heer Haaije Feenstra, algemeen directeur van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland, voegt er aan toe dat wanneer een gemeente een tekort heeft van 7 á 10 pct. er beleid ontwikkeld moet worden voor de komende jaren. Overigens komt deze 7 á 10 procent niet zo maar uit de lucht vallen, want dat is ook een proces dat al een aantal jaren zichtbaar is. Daarom is het advies: ontwikkel tijdig beleid om te voorkomen dat je maatregelen moet nemen waarmee je in eigen vlees gaat snijden.

"Wanneer een gemeente voor een bepaalde tijd gebruik maakt van de reserves die door onze ouders zijn bespaard, dan is dat prima, want die reserves zijn gevormd om die te gebruiken in slechte tijden. Maar je moet dat wel doen met beleid, gericht op de toekomst en niet het gat stoppen en je ogen dicht doen. In

die zin zeg ik altijd dat de marge bepaald wordt tot de ruimte die je ter beschikking hebt en binnen die ruimte moet je een verstandig, evenwichtig en geestelijk beleid voeren. Wat is goed voor deze gemeente en hoe zijn wij met elkaar toekomstgericht bezig? Dat kan betekenen dat je met een andere gemeente moet samenwerken en dat je met andere kerken contact opneemt. In tegenstelling tot de katholieken, die een andere kerkstructuur hebben waarbij de bisdommen een grote rol spelen, is de situatie in onze gemeenten zo dat de kerkenraad daarbij een belangrijke rol speelt. Daarom is het verstandig en noodzakelijk een beleid te ontwikkelen waardoor voorkomen wordt dat de besluitvorming door het geld bepaald moet worden."

De heer Duijsens sluit zich hierbij geheel aan, want ook bij de parochies in de Rooms-Katholieke Kerk zijn er vele die te maken hebben met structurele tekorten en dan is het noodzakelijk dat er beleid wordt ontwikkeld dat weer uitzicht biedt op sluitende begrotingen en jaarrekeningen.

Tenslotte deelt ds. Karin van den Broeke, synodepreses, mee dat op verschillende plaatsen een aanpak zoals door de heer Feenstra genoemd, tot positieve effecten leidt. Dat gemeenten die jaren met tekorten en krimp te maken hebben, gaan nadenken over de vraag: wat betekenen wij voor elkaar in de kerk, wat geloven we en wat betekenen we voor de samenleving? Dan wordt het voor hen een prikkel om na te denken met wie en voor wie willen we er zijn. Wanneer die nieuwe prikkel begint, levert dat nieuwe energie op. Daarom behoeven we ook niet al te somber naar de cijfers te kijken, maar kunnen we met vertrouwen de toekomst tegemoet zien. Want het is erg mooi dat kerken zich opnieuw afvragen: wat zijn we precies en hoe staan we in de samenleving. Soms moet je snoeien om te groeien, aldus de synodepreses.

Hierna sluit Anna Kruse deze persconferentie, waarna de aanwezigen onder het genot van een aperitief en een broodje nog met elkaar converseren.

Orgel wordt losgemaakt van de kerkcultuur

Door de toenemende secularisatie wordt het orgel losgemaakt van zijn kerkelijke cultuur, zo begint een artikel in het Reformatorisch Dagblad van 25 september 2013. Wat heeft de secularisatie voor invloed op het orgel-onderwijs, op de conservatoria, op orgelrestauraties en op orgelbouw? Dat waren de thema's die op 24 september 2013 centraal stonden tijdens een symposium in het Nationaal Historisch Orgelmuseum in Elburg.

Werd het orgel in de zeventiende eeuw van een wereldlijk een kerkelijk instrument, nu is dat in omgekeerde richting het geval. Het is op dit moment meer en meer een concert-instrument. "Voor die functie moet een nieuw publiek worden gevonden. Maar hoe kan het orgel in de toekomst, in een seculariserende wereld, zijn identiteit hervinden?" Deze vraag stelde prof. dr. M. P. van Overbeeke, penningmeester van de Stichting tot Behoud van het Nederlandse Orgel, in zijn openingswoord.

Diskrediet

Ondanks de donkere wolken die zich boven orgelland samenvakken, is het volgens Jos van der Kooy toch nog altijd beter zich met orgels bezig te houden dan te zwerven door de woestijn. Volgens de stadsorganist van Haarlem, tevens organist van de Westerkerk in Amsterdam en orgeldocent aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, vragen jongeren zich af of ze hun toekomst zien in de muziek. „Kunst wordt in diskrediet gebracht. De gesubsidieerde sector bestaat nauwelijks meer. Wie nu kerkmusicus wil worden, moet daar financieel voor boeten.“ Het conservatorium telt steeds minder orgelstudenten. Van der Kooy heeft veel organisten aan het conservatorium opgeleid. Net als tal van privé orgelleerlingen behoren ze tot, wat hij noemt, de refokring: „stevig SGP-getinte broeders en zusters.“

Kerkmuziek

Ook het vak kerkmuziek, dat gegeven wordt aan een kerkmuziek-instituut, staat onder druk. Steeds

meer kerken gaan dicht of worden afgebroken. Orgels vallen aan deze buitenkerkelijke vijand ten prooi. Maar meer nog wordt het orgel bedreigd door wat Van der Kooy noemt een binnenkerkelijke situatie. „Die binnenkerkelijke vijand is groter dan de buitenkerkelijke vijand. Niet overal is het orgel nog hét instrument waarmee de gemeentezang wordt begeleid. Combo's rukken op en nemen de plaats van het orgel over. Ook in de rechterflank van de gereformeerde gezindte zie je evangelicale tendensen ontstaan: daar bespeur ik een hang naar een muzieksoort die niet in de kerk past.“

Op de vraag of het orgel ouderwets is, vertelt Van der Kooy over de praktijk in de Amsterdamse Westerkerk. „Op zaterdagavond komt het publiek luisteren naar een Bachcantate. Ik nodig die mensen dan uit om ook eens op zondagmorgen te komen. Dan horen ze ook goede muziek.“

In de Kloosterkerk in Den Haag brengt Van der Kooy schoolklassen in aanraking met het orgel. „Ik kan u zeggen dat zoiets kinderen echt wat doet. Orgelliefhebbers moeten als een gideonsbende staan voor wat we in Nederland hebben. Zo'n bende heeft de strijd al eens eerder gewonnen.“

List en bedrog

„Ons orgelbezit verdient een plaats op de Werelderfgoedlijst van Unesco. Nederland is niet alleen de orgeltuin van Europa, maar van de wereld.“ Dat stelde orgeladviseur Peter van Dijk. Volgens hem beknipt het rijk met list en bedrog op de geldstroom voor orgelrestauraties. „Regelingen worden uitgekleed. Geld dat voor orgelrestauraties nog minimaal beschikbaar is, hevelt de overheid over naar provincies. Die zijn echter helemaal niet voorbereid op deze move“, zegt hij. Het historisch orgel als muziekinstrument is voor Van Dijk niet zoiets als de dinosaurus van weleer. „Het is niet alleen een monument, maar ook een klinkend instrument. We moeten er alles aan doen om het

bespeelbaar te houden en er dus respectvol mee om te gaan bij restauraties.“

Als gevolg van kerksluitingen komen steeds meer historische orgels in de verkoop. De toekomst voor het orgel ligt voor een belangrijk deel dus niet in de kerk, stelt Van Dijk. „In veel kerken heerst een cultuur van economie. De gemeenschap wil geraakt worden. De kerkdienst moet voor de jeugd aantrekkelijker gemaakt worden. Daarin is kennelijk geen plaats voor het orgel. We moeten met elkaar wel zien de orgelcultuur in stand te houden. Als dat niet in de kerk kan, dan maar buiten de kerk.“

In de afgelopen vijftig jaar is, als gevolg van de secularisatie, het aantal werkers in de orgelbouw in Nederland gereduceerd van 800 tot 200. Dat concludeert Hans Reil, orgelbouwer en vicevoorzitter van de Vereniging van Orgelbouwers in Nederland (VON). Reil maakt zich zorgen over de sterk verminderde instroom van jonge orgelbouwers. „Dat leidt in ons vak tot vergrijzing. Instroom van jonge collega's is nodig om ook in de toekomst vaardigheden te behouden.“ Volgens Reil laat kwaliteit in de orgelbouw zich moeilijk meten. „We hebben een veelkleurige groep orgelmakers in ons land, met elk een eigen identiteit.“, aldus het Reformatorisch Dagblad.

■ Kerk Ferwoude weer in gebruik

Sinds 15 december 2013 is de Hoeksteenkerk van de protestantse gemeente van Ferwoude weer in gebruik voor de zondagse erediensten. Het kerkgebouw, eigendom van de protestantse gemeente Gaast-Ferwoude, is van binnen gerenoveerd. Het rijksmonument had zulke slechte vloeren dat het binnen niet meer vertrouwd was. Een investering van € 50.000 heeft er voor gezorgd dat de kerk er nu weer fraai bij staat, zo meldt het Friesch Dagblad van 19 december 2013.

Grote of Sint Maartens Kerk Epe trekt veel bezoekers

Grote Kerk van Epe die op 26 oktober 2012 op feestelijke wijze weer in gebruik werd genomen.

Na de uitvoerige restauraties en herinrichting die in het voorjaar van 2013 zijn afgerond, is de Grote of Sint Maartens Keerk in Epe gedurende de maanden april tot en met oktober voor het eerst doordeweeks opengesteld. De kerk was toen open op dinsdag- tot en met vrijdagmiddag van 13.00 uur tot 16.00 uur. Bij Belangstellenden en stiltezoekers worden verwelkomt door gastheren en gastvrouwen die bij toerbeurt dienst doen. Op dit moment zijn er 35 gastheren/vrouwen en in 2014 zijn dat er al 50, doordat zich spontaan een aantal nieuwe gastvrouwen en -heren hebben aangemeld.

In het afgelopen jaar kon de kerk meer dan 7.200 belangstellenden verwelkomen. Het zijn bezoekers die de stilte zoeken, bezoekers die zich laten imponeren door het fraaie gebouw, bezoekers die met vragen komen over gebouw en kerk zijn, over persoonlijke belevenissen, enz. De bezoekers komen vanuit heel Nederland en ook mocht de kerk gasten verwelkomen uit Mexico, de VS, het Verenigd Koninkrijk, Canada en Iran. Opvallend was ook dat er dorpsgenoten kwamen kijken die

zeiden: "Nog nooit was ik in deze kerk en ik woon al jaren in Epe. Nooit was de kerk open en nu kon ik zomaar binnen lopen".

Tijdens de evaluatiemiddag waren de gastheren /vrouwen allemaal enthousiast, omdat ze de fraaie kerk mochten laten zien, maar het meeste wegens de interessante ontmoetingen en gesprekken die ze hadden gevoerd. Alle vrijwilligers, aangevuld met spontane aanmeldingen, doen in 2014 weer mee.

Ing. D.A.J. Bruil, voorzitter van het college van kerkrentmeesters, zegt: "De kerkenraad is dankbaar dat hij met behulp van subsidie van rijk, provincie en gemeente de kerk kon restaureren en herinrichten. En we zijn dankbaar dat we het resultaat aan zo'n groot aantal belangstellenden mochten tonen."

■ 600 uur monnikenwerk in Tjamsweer

Het Dagblad van het Noorden van 9 november 2013 meldt dat Herman Hektor uit Appingedam al vier maanden als vrijwilliger bezig is om de verwarming van de hervormde kerk van Tjamsweer, die langs de N360 staat, in elkaar te zetten. Een monnikenwerk, maar dan heb je ook wat. Straks stroomt er verwarmd water onder de voeten van de kerkgangers door. Precies op de plek waar vroeger de stoofverwarming zat.

De kerk van de hervormde gemeente Tjamsweer is in restauratie. Het gebouw staat sinds juni 2013 in de steigers, maar het einde van de werkzaamheden is in zicht. De heer Hektor woont vlakbij en kwam op het idee om het verwarmingssysteem te bouwen.

De verwarming wordt uniek, want onder de gietijzeren roostertjes stroomt straks verwarmd water. "Gelukkig ben ik geholpen door andere gemeenteleden. Dit is de

enige manier waarop je zoiets voor elkaar krijgt. Reken maar uit. Er zit zo'n 600 uur werk in en dat tegen € 40 per uur, zit je aan € 24.000. Dan zijn er goedkopere opties voor de verwarming". Een mega klus, maar een andere installatie in de kerk zag hij niet zitten. Het historische moet zoveel mogelijk in originele staat blijven. Straks wordt het klassieke uiterlijk gecombineerd met de gemakken van de moderne techniek. Onder de oude gietijzeren roosters komen de buizen te zitten.

De kerk wordt zowel aan de binnenzijde als de buitenzijde aangepakt. De totale kosten komen op ruim € 400.000. Het grootste deel wordt door het rijk betaald. De rest komt uit sponsorgelden en uit de gemeenschap. De zestig tot tachtig kerkbezoekers zitten op zondag tijdelijk in een klein gebouwtje naast de kerk.

■ Vlaamse kerk bereidt zich voor op fusiegolf

Niet alleen de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland bereidt zich voor op de toekomst, ook in Vlaanderen is een grootscheepse actie van parochiefusies aangekondigd. Daar zal het aantal lokale kerkgemeenschappen binnen enkele jaren worden teruggebracht van 1.800 naar maximaal 400. Als gevolg daarvan zullen veel gebedshuizen definitief moeten sluiten.

In de nieuwe, grotere parochies komt er één team, met één priester of pastoor die leiding geeft aan een opgeleide groep leken. Het uitgangspunt is dat er nog één centrumkerk wordt open gehouden waar de zondagse eucharistieviering plaatsvindt; in grotere parochies misschien nog twee. De nieuwe parochies zullen in veel gevallen met de grenzen van de gemeenten samenvallen.

Minister Bourgeois van Bestuurszaken liet een onderzoek uitvoeren naar de situatie van de rooms-katholieken in Vlaanderen. Daaruit blijkt dat veertig parochies een acuut probleem hebben, aldus een bericht in het Reformatorisch Dagblad van 4 januari 2014.

■ **Eerste PKN-pioniersplek nieuwe stijl komt in Almere**

Het Friesch Dagblad van 11 december 2013 meldt dat de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) begint met een pioniersplek nieuwe stijl in Almere. Het is de eerste van zo'n vijftien pioniersplekken nieuwe stijl van de PKN die op het punt van beginnen staan. Partners van het kerkplantingsproject 'De Schone Poort' zijn de protestantse gemeente Almere (in wording), het kerkplantingsteam en de afdeling Missionair Werk en Kerkgroei van de Protestantse Kerk in Nederland. Ze ondertekenden op 13 december 2013 een samenwerkingsovereenkomst. Door het ondertekenen van deze overeenkomst verklaren ze in de komende drie jaar te willen bouwen aan deze protestantse pioniersplek.

Het project 'De Schone Poort' bestaat al langer, maar het heeft nu de status van pioniersplek gekregen. Initiatiefnemer ds. Pieter ter Veen: „Er bleek in de wijk helemaal geen kerk te zijn en er zijn ook geen plannen om er een te gaan bouwen. Het is een wijk met bovengemiddeld veel financiële stress, huiselijk geweld en echtscheidingen. In die situaties willen we er zijn voor de mensen in de wijk.” “De Schone Poort” biedt nu al een kerkcafé, een labrynt, een luisterend oor en meer. De Protestantse Kerk wil voor 2016 honderd pioniersplekken starten. De pioniersplekken nieuwe stijl die op het punt van beginnen staan, bevinden zich vooral in het westen van het land, aldus Marloes Keller, woordvoerder van de Protestantse Kerk. Er komen veel aanvragen voor de nieuwe pioniersplekken binnen in Utrecht. “Er zitten aanvragen uit Friesland bij. We willen nog niet zeggen waar, want dan lopen we op de besluitvorming vooruit.”

Uiteindelijk doel van de pioniersplekken is dat “een vernieuwende en zelfstandige vorm van kerk zijn ontstaat, die aansluit bij onze veranderende cultuur en allereerst gericht is op mensen die het evangelie niet kennen en niet (meer) betrokken zijn bij een bestaande kerk”. Pioniersplekken zijn er niet

Agenda voor kerkrentmeesters

Maart 2014

13 maart: algemene ledenvergadering afdeling Friesland in de Kurioskerk van Leeuwarden. Inleiding over digitaal archiveren door medewerker van het Fries Historisch en Letterkundig Centrum “Tresoar”. Aanvang: 19.45 uur.

17 maart: algemene ledenvergadering afdeling Utrecht in de Vredekerk van Soesterberg, Generaal Winkelmanstraat 101, Soesterberg. Inleiding: mr. ds. J.C. Schaap over het onderwerp Kerkdialoog. Aanvang: 20.00 uur.

20 maart: ledenvergadering afdeling Zuid-Holland in de Bethlehemkerk te Papendrecht. Inleider: mr. Peter A. de Lange, voorzitter hoofdbestuur VKB over “De liefde en verlovings van de provinciale afdeling”. Aanvang: 20.00 uur.

26 maart: voorjaarsvergadering afdeling Noord-Brabant-West in

De Haven, Leefdaelhof 11, Waalwijk. Inleider: mr. Peter A. de Lange, voorzitter hoofdbestuur VKB. Aanvang: 20.00 uur.

31 maart: ledenvergadering afdeling Drenthe in Wilhelminazalencentrum te Beilen. Inleider: ds. G. van Meijeren over predikanten (predikantenpool, mobiliteit, permanente educatie e.d.). Aanvang 19.45 uur.

April 2014

10 april: voorjaarsvergadering afdeling Groningen in “De Kerkboerderij” in Haren, Oude Middelhorst 24, Haren. Inleiding: mr. ds. J.C. Schaap, kerkcoach Kerkdialoog over het onderwerp: De uitdaging van kleiner wordende gemeenten en de rol van Kerkdialoog daarbij. Aanvang: 19.45 uur.

12 april: jaarcongres en beurs VKB in “De Reehorst” te Ede. Aanvang: 09.30 uur.

alleen om zelf op een vernieuwende manier iets te betekenen voor nieuwe mensen, maar ook om bij te dragen aan de vernieuwing van bestaande gemeenten, aldus Keller. “Daarom worden eerst en vooral die pioniersplekken van de grond getild die door één of meer lokale protestantse gemeenten gesteund worden.”

■ **Nieuwe kerk Ede 75 jaar**

De Nieuwe Kerk in Ede bestaat 75 jaar. Het kerkgebouw aan de Verlengde Maanderweg was na de Oude Kerk de tweede hervormde kerk in het Veluwe dorp. In februari 2014 start de hervormde gemeente Ede met de uitbreiding van De Rank, het zalencentrum aan de zij-

achterkant van de Nieuwe kerk. Er komen een extra zaal, die als consistorie kan dienen, en een grotere keuken. De vergroting van de keuken is onder meer nodig voor de open maaltijden met gemeentelieden, die meestal één keer per twee maanden plaatsvinden en waar gemiddeld zo'n vijftig mensen op af komen, aldus een bericht in het Reformatorisch Dagblad van 19 december 2013.

Periodieke gift: effectief instrument voor verhogen inkomsten plaatselijke gemeenten

Nic Rijnbende

Sinds 1 januari 2014 is het eenvoudiger geworden om een gift aan een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) te doen die, binnen daarvoor geldende regels, fiscaal volledig aftrekbaar is voor de inkomstenbelasting. Normale giften zijn aftrekbaar boven 1 procent van het verzamelinkomen. Die drempel geldt niet voor een periodieke gift. Dat was voor 1 januari 2014 al zo, maar alleen als dit was vastgelegd in een notariële akte. Een periodieke gift kan nu ook via een overeenkomst tussen de gever en de ANBI worden geregeld. Dat is eenvoudiger en scheelt uiteraard ook de kosten voor een notaris.

Een gift is een periodieke gift als:

- de gift is vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst;
- de bedragen regelmatig (minsten 1 keer per jaar) worden overgemaakt naar de ANBI die in de overeenkomst wordt genoemd;
- de bedragen steeds (ongeveer) even groot zijn;
- de bedragen minimaal 5 jaar achter elkaar worden overgemaakt naar dezelfde instelling; en
- de ANBI geen tegenprestatie levert voor de gift.

De periodieke gift eindigt op de einddatum van de overeenkomst (minimaal na 5 jaar) of bij het overlijden van de gever en/of eventueel bij zijn of haar partner. Wanneer de gever onverhoopt werkloos wordt en niet meer aan de minimale looptijd kan voldoen, kan bij de belastingdienst een vrijstelling worden aangevraagd en hoeft het fiscale voordeel niet te worden terugbetaald.

De Protestantse Kerk in Nederland (PKN), de plaatselijke gemeenten en diaconieën hebben een ANBI-status. Als de overeenkomst wordt aangegaan met de PKN en in de overeenkomst is opgenomen dat de gift bestemd is voor de (diaconie van de) lokale gemeente waar de gever op dat moment staat ingeschreven, verhuist de periodieke gift bij verhuizing mee naar de 'nieuwe' gemeente. Uiteraard kunnen de gemeenten ook zelf overeenkomsten met hun gemeenteleden aangaan.

De periodieke gift kan worden ingezet als een effectief instrument voor het verhogen van de inkomsten van de plaatselijke gemeente. Dat geldt voor de inkomsten uit Kerkbalans, maar ook voor eventuele specifieke projecten. Helaas was de regeling niet op tijd gereed om mee te nemen in de voorbereidingen voor Kerkbalans 2014. Dat betekent overigens niet dat men hoeft te wachten op 2015. Huidige toezeggingen lenen zich uitstekend om omgezet te worden naar een overeenkomst voor een periodieke gift. Het fiscale voordeel is afhankelijk van de hoogte van de gift en het inkomen van de gever en zijn of haar partner. Op de website: www.berekenhet.nl/giften/periodieke-giften.html kan men het fiscale voordeel berekenen. Overigens hangt dat voordeel ook samen met het bedrag aan normale giften. Is dat gelijk of hoger dan 1 procent van het verzamelinkomen, dan is er nauwelijks of geen belastingvoordeel.

Uiteraard levert het de gemeente pas voordeel op wanneer de gever het fiscale voordeel geheel of gedeeltelijk ten goede laat komen aan de gemeente. Nu de kosten voor een notaris kunnen worden voorkomen, levert elke euro die meer gegeven wordt een direct voordeel op. In de praktijk zal het vanaf een bijdrage van circa € 150 per jaar de moeite lonen. Op de website van de VKB, PKN en Kerkbalans, kan men binnenkort een modelovereenkomst 'Periodieke gift' inclusief toelichting downloaden. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het team Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving (OPG) van de PKN, e-mail opg@pkn.nl of tel. (030) 880 1880.

De heer Rijnbende is projectleider van het team Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving van de Protestantse Kerk in Nederland.

■ Voorjaarsexcursie langs Friese kerken

De Stichting Alde Fryske Tsjerken meldt dat de voorjaarsexcursie op 15 maart a.s. plaatsvindt langs de kerken van Dantumawoude, Oostrum en Rinsumageest. In Dantumawoude wordt de uit de 12e eeuw daterende benedictuskerk bezichtigd, terwijl men de fraaie klanken van het Hinsz-orgel kan horen. In Rinsumageest wordt de van tufsteen gebouwde romaanse Sint Alexanderkerk bezocht. Het is de enige kerk in het noorden met een crypte onder het koor. Vervolgens wordt het terpendorp Oostrum aangedaan en wordt een bezoek aan de Sint Nicolaaskerk gebracht. De kerken zijn op 15 maart van 12.00 tot 17.00 uur open.

Voor meer informatie: tel. 058 213 96 66 of www.aldefrysketsjerken.nl.

■ Bosbegrafplaats in trek

Steeds meer mensen willen begraven worden in het bos of in het open weiland. Dat gaat in tegen de trend dat een meerderheid van de overledenen zich tegenwoordig laat cremieren. In het Drentse Eext is begin september 2013 de vijfde natuurbegrafplaats van Nederland in gebruik genomen: Hillig Meer. De opening werd verricht door mr. Pieter van Vollenhoven, voorzitter van het Nationaal Groenfonds, aldus een bericht in het blad "De Begravingplaats" van oktober 2013.

■ Friesland kent 69 gebouwen subsidie toe

De provincie Friesland heeft in 2013 aan 69 gebouwen en objecten subsidie toegekend. Tot de kerkelijke objecten, ongeveer een derde van het totaal, behoren het kerkgebouw van de hervormde gemeente Driesum, de doopsgezinde kerk van Nes op Ameland, de kerktoren van de Mauritiuskerk van de hervormde gemeente IJlst, de Van Harenskerk van de protestantse gemeente St. Annaparochie en drie kerkorgels, aldus een bericht in het Friesch Dagblad van 19 december 2013.

"Rentmeesterschap moet je doen"

Drs. Peter H. Siebe

Voor kerkrentmeesters, beheerscommissies, kosters en andere kerkbeheerders is er sinds 14 december 2013 gereedschap voor *Duurzaam Kerkbeheer* beschikbaar op internet. Deze bevat een schat aan informatie om goede - duurzame - keuzes te kunnen maken bij het inkoop- en aanschafbeleid en bij het beheer en onderhoud van het kerkgebouw. Waarom? In de woorden van Evert Jan Hazeleger, hoofd Kerk in Actie: "Rentmeesterschap moet je doen. Met dit gereedschap kan dat beter dan voorheen. Blijf klikken." Aldus Hazeleger op de Groenekerkendag in Houten in december 2013, waar dit gereedschap gelanceerd werd.

Duurzaamheid en kerkbeheer

Bij het beheren van het kerkgebouw maakt u als kerkbeheerder keuzes. Welke koffie schenkt u? Voor welk verwarmingssysteem kiest u? Welke aannemer of loodgieter kiest u voor de verbouwing of reparatie? Welke bouwmaterialen kunnen zij het beste gebruiken? In al die keuzes hanteert u criteria als: wat kost het? Hoe lang gaat het mee? Wat betekent dit voor ons milieu? Die criteria houden verband met waarden die in de christelijke geloofstraditie een specifieke kleur hebben gekregen: eerlijkheid, betrouwbaarheid, rechtvaardigheid en zorgzaamheid.

De kerk van alle tijden heeft door de eeuwen heen beseft dat zorgvuldige omgang geboden is met de medemens: gerechtigheid. Maar ook met de aarde en alles wat daar leeft als Gods schepping: zorgzaamheid. Verduurzaming is een 21e-eeuwse vorm van zorgzaamheid. Duurzaamheid is: *ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen*, aldus de VN-commissie Brundt-

land (1987). Kerken die hun tijd verstaan herkennen 'duurzaamheid' als 'rentmeesterschap': de aarde is van God en wij mogen haar beheren en gebruiken in verantwoordelijkheid tegenover haar Schepper en medeschepelen.

In 1997 gebruikte John Elkington, een adviseur op het terrein van duurzame ontwikkeling, voor het eerst de term 'Triple P': People (mensen), Planet (milieu/aarde), Profit (opbrengst/winst). Bij een goede balans tussen People, Planet en Profit is er sprake van duurzaamheid. Christenen herkenden en omarmden de term Triple P. Sommigen voegden er speels een vierde P aan toe: Pneuma, Gods Geest die ertoe inspireert om die balans bewust, met kennis en inzicht te zoeken en te bereiken in concreet economisch, ecologisch en sociaal handelen.

Met het oog op de wereldwijde gevolgen van klimaatverandering door menselijk toedoen, riep de Raad van Kerken in de Klimaatbrief (gepresenteerd in 2009) kerken op, ook zelf werk te maken van duurzaamheid: in het beheer van de kerkelijke goederen en de kerkelijke praktijk. De Toolkit (Het Gereedschap) Duurzaam Kerkbeheer geeft u als kerkrentmeester, koster of anderszins bij het beheer van de kerk betrokken persoon daarbij helpen: met heldere informatie, praktische tips en voorbeelden van de tientallen kerken die inmiddels

ervaring hebben met verduurzaming. Het gereedschap legt bij elk onderdeel uit of de Triple P (People, Planet, Profit) wel of niet gedijen bij concrete keuzes die gemaakt worden bij het kerkbeheer.

Onderwerpen

Deze Toolkit bevat een schat aan informatie over vrijwel alle aspecten van de kerkelijke praktijk en het beheer van het kerkgebouw. Aan de orde komen:

- Bouwkundig beheer: onderhoud en verbouwing, o.a. welke bouwmaterialen goed zijn voor mens en milieu?
- Beperking energieverlies: isolatiemaatregelen en hoe snel deze zich terugverdienen.
- Energiebeheer: energiebesparing, zelf energie opwekken, de kansen van het energieakkoord voor kerken, zonneboilers, zonnepanelen, windturbines, biomassa.
- Groen en grond: de kerktuin, bloemen, de parkeer- en begraafplaats, kerkelijk grondbezit.
- Facilitaire zaken: inkoop, consumptieartikelen (o.a. Fair Trade en streekproducten), aanschaf van apparatuur (bv. een beamer), waterbesparing etc.
- Financieel beheer: sparen, beleggen, fondswerving voor bv. de aanschaf van zonnepanelen, investeren in duurzaamheidsprojecten.

Wist u dat spouwmuurisolatie zich mogelijk al in 3-4 jaar terugverdient en dakisolatie in 7-8 jaar? Dat schoonmaakzijn ontkalkt en soda ontstopt en dat u met deze goedkope eenvoudige schoonmaakmiddelen het milieu ontziet? Wist u dat het niet verstandig is om die oude koelkast van een gemeentelid in het jeugdhonk te zetten, omdat het apparaat waarschijnlijk stroom vreet en dus handenvol geld kost? Wist u dat duizenden kerken hun energie bij Greenchoice afnemen en dat het dus gaat om groene stroom en

groen gas? Wist u dat kerken onder voorwaarden 50 procent van hun energiebelasting kunnen terugkrijgen?

Niet onbelangrijk is ook dat de Toolkit u helpt in gesprekken met aannemers en bouwbedrijven die vaak zo hun eigen ideeën hebben over wat wel en niet haalbaar, duurzaam en rendabel is. Korte termijn voordeel is, zoals u uit ervaring zult weten, nogal eens op termijn nadelig. Goedkoop is duurkoop.

Benchmark energieverbruik

Aan "de Toolkit" gekoppeld is een 'Benchmark Energieverbruik'. Kerken die via 'Energie voor Kerken' hun energie inkopen, kunnen daarin hun gegevens invoeren om na te gaan of ze naar verhouding veel of weinig gas verstoken en stroom afnemen. Ook krijgen ze suggesties om hun energieverbruik te verlagen.

Energiebesparing loont. En het is een van de belangrijkste manieren om de doelstellingen van het Energieakkoord te bereiken. Door consequent op het stroomverbruik te letten heeft het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk in Nederland in het eerste halfjaar van 2013 zo'n 8 procent minder stroom verbruikt dan in het eerste halfjaar van 2012. Ook in uw kerk is waarschijnlijk nog van alles mogelijk om het energieverbruik te verlagen en dus geld te besparen!

"De Toolkit" is samengesteld op verzoek van het CIO-K (=Commissie Kerkelijke Gebouwen van het

Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) door Kerk in Actie en Hellemaans Consultancy, onder begeleiding van een klankbordgroep van deskundigen uit de breedte van kerkelijk Nederland. Hij is te vinden op: <http://www.groenekerken.nl/> duurzaamkerkbeheer

Nieuwe voorzitter Stichting Oude Groninger Kerken

Per 1 januari 2014 is Pim de Bruijne de nieuwe voorzitter van de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK). Hij volgde de heer Gert van den Bremen op die wegens het beëindigen van de statutaire bestuurlijke zittingsperiode na 12 jaar afscheid neemt van de SOGK.

Koninklijke onderscheiding

Onlangs kreeg mevr. Cock Herreveld-Groeneveld uit Ammerstol een koninklijke onderscheiding uitgereikt behorende bij haar benoeming tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau. Zij kreeg die onderscheiding voor het feit dat zij gedurende 35 jaar werkzaamheden verricht voor de kerkelijke gemeente van Ammerstol.

Van harte geluk gewenst!

De orgelbank

De Orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen.

Nieuw ingeschreven is een orgel met 2 klavieren en vrij pedaal met in totaal 12 stemmen (B. Pels en Zn., 1964). Daarnaast zijn er nog 8 orgels in ons bestand opgenomen. Dit betreft instrumenten gebouwd door D.A. Flentrop, Slooff Orgelbouw, L.J. Kramer, Fa. Vierdag, S.F. Blank, Kaat en Tijhuis en Gebr. Van Vulpen.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met: Centraal Bureau VKB, tel. (078) 639 36 63, e-mail : n.dejong@kerkrentmeester.nl Of raadpleeg het actuele aanbod op onze website: www.kerkrentmeester.nl

 DEN HOED
aannemers

De ambachtelijke bouwver

Den Hoed Aannemers B.V.
Bergambacht 0182 - 351 225

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Jan Willem Roskam, Deventer, 50 jaar collectant.

Jan Willem Roskam, Deventer

David J.C. van Loenen, Vlissingen, 50 jaar collectant.

GOUD

toegekend aan:

Herman Speyer, Biervliet, IJzendijke, Hoofdplaat, 40 jaar administrateur.

Herman Speyer, Biervliet

Arend Ente Duker, Harlingen, 41 jaar organist.

Arend Ente Duker, Harlingen

Martin Sprenger, Kantens-Stitswerd-Rottum, 40 jaar organist.

Martin Sprenger, Kantens-Stitswerd-Rottum

Martinus Jacobus Schram, Nieuw-Loosdrecht, 48 jaar organist.

Martinus Jacobus Schram, Nieuw-Loosdrecht

Abel Bouke Groenewold, Slochteren, 40 jaar organist.

Abel Bouke Groenewold, Slochteren

ZILVER

toegekend aan:

Jan Christoffel ten Westeneind, Asten-Someren, 25 jaar organist.

Jan Christoffel ten Westeneind, Asten-Someren

Dirk Cornelis Bouwman, Bodegraven, 25 jaar koster.

Dirk Cornelis Bouwman, Bodegraven

Maeike Versteeg-Kingma, Bolnes, 33 jaar organiste.

Maeike Versteeg-Kingma, Bolnes

Gijsbert Kok, De Lier, 25 jaar organist.

Gijsbert Kok, De Lier

Teunis Jan Jager, Haastrecht, 25 jaar penningmeester.

Teunis Jan Jager, Haastrecht

Jochum Sape Admiraal, Mariëngaarde, Hallum, 27 jaar diverse functies.

Maarten Cornelis Quist, Poortvliet

Maarten Cornelis Quist, Poortvliet

Protestantse kerk Delfgauw

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**

schaapsound

Kaartenmakerstraat 18
2984 CB **Ridderkerk**
0180-41 46 00

Baileystraat 2a,
8013 RV **Zwolle**
038-785 19 77

Mussenberg 7
6049 GZ **Roermond**
0475-33 69 44

www.schaapsound.nl
info@schaapsound.nl

**NIEUWBOUW
RESTAURATIE
ONDERHOUD**

Platinalaan 10
5234 GH 's-Hertogenbosch
Tel 073 641 29 51
Fax 073 642 50 55
www.pelsenvanleeuwen.nl
info@pelsenvanleeuwen.nl

Liturgisch vormgeven
aan historische interieurs

www.pimvandijkdesigns.nl

telefoon 0575-52 88 03

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

**VELLEMA. PASSIE
VOOR MENS EN
TECHNIEK.**

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

Nabben
klokkenservice
Velhorstweide 18
5709 MJ Helmond
Tel: +31 (0)6 55330003
web: www.klokkenservice.nl
e-mail: info@klokkenservice.nl

PARTNER VOOR UW:
LUIDKLOKKEN
TORENUURWERKEN
VERGULDWERKEN
WIJZERPLATEN
KLOKKENSPELEN
ONDERHOUD EN ADVIES

Betrokken en Betrouwbaar

Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- † aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- † auto/verkeersschade
- † CAR-verzekering
- † inboedel/inventaris
- † kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- † kostbaarheden
- † milieuschade
- † monumenten
- † ongevallen vrijwilligers
- † orgels
- † verenigingsgebouwen
- † ziekengeld (loondoorbetaling bij ziekte)
- † ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans (Nieuwe Stijl), eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes, legplaquettes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl

